

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΛΟΙΔΙΜΟΥ

ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ.

ΤΟΥ ΘΕΤΤΑΛΟΥ

.....
Εἰς οἶκον ἀριστος
ἀμόνεσθα: περὶ πατρὸς.
.....

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274.)

1860.

ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΦΕΡΑΙΟΥ

ΜΙΚΡΟΝ ΤΟΥΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΤΩΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΙ

ΕΠΙ ΧΡΗΣΤΑΙΣ ΕΛΠΙΞΙΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΣΥΝΤΑΞΑΣ.

.....

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

.....

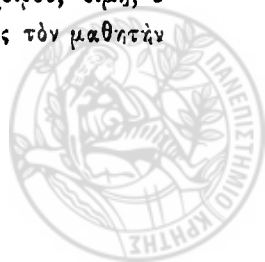
Διάφοροι ὁμογενεῖς, συγκεχυμένας καὶ ἀντιφατικὰς γνώσεις ἔχοντες περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς Ῥήγα τοῦ Φεραίου, μὲ παρεκίνησαν, ζήλω πατριωτικῶ ὀρμώμενοι, νὰ συγγράψω ἀκριδῶς τὰ περὶ αὐτοῦ ὡς συζήσας, συναγωνισθεῖς, καὶ συγκινδυνεύσας. Πατριωτικῆ τῶ ὄντι ἡ παραίνεσις, καὶ ἀναγκαία ἡ βιογραφία τοῦ Ῥήγα, διότι ἡ μέλλουσα γενικὴ τῆς Ἑλλάδος ἱστορία, διὰ νὰ γένη ἀκριθῆς, ὀφείλει νὰ γνωρίζη τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Καὶ περὶ μὲν τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς του ἐν Θεσσαλίᾳ, πιθανὸν νὰ προσκρούσω ἐν ἀγνοίᾳ ἐκ σφαλερῶν πληροφοριῶν, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις δὲν μὲ συνέδραμον πάντοτε νὰ μαθάνω τι θετικὸν παρ' ἀξιοπίστων γερόντων τῆς πατρίδος του, ὅσα δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου ἤκουσα, συνέπραξα, καὶ συνέπαθον μετ' αὐτοῦ φέρων ἔτι ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ, βοηθούμενος σύναμα καὶ ὑπὸ τινων ἐγγράφων σημειώσεων, ἐξισορήσω ἀπαθέστατα· ἀλλὰ δὲν κχυχῶμι ὅτι διετηρήθησαν ταῦτα πάντα εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὡς ὑπὸ τινος μοναδικοῦ μνημονικοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τῆς εἰς τὰ πράγματα ἀφοσιώσεώς μου, καὶ τῆς συνεχοῦς διηγήσεως αὐτῶν μέχρι σήμερον· οὐκ ὀλίγα ὅμως περίεργα ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου ἔνεκεν τῆς πολυχρονιότητος, καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλως συμπε-

σόντων μοι δεινῶν περιστατικῶν· εἰ καὶ διατρηοῦνται εἰ-
σέτι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ μνήμῃ, ἀλλ' οὐκ εἰσι σῶα, οὐδὲ
κατὰ συνέχειαν γνωστὰ, ὅθεν, ἵνα μὴ ἐξ ἀγνοίας ὑποπέσω
εἰς πλαστολεξιγραφίας, συστέλλομαι νὰ τὰ δημοσιεύσω.

Ὁ Ῥήγας ἦν Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς ἐν
Φεραῖς (Βελεστίνοσ) ἐκ γονέων ὀρθοδόξων, ἀλλὰ περὶ
τῆς χρονολογίας τῆς γεννήσεώς του, περὶ τῆς καταστά-
σεως καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός του μὴ ἔχων,
ὡς προεῖπον, ἀκριβεῖς γνώσεις δὲν τολμῶ νὰ ἔκταθῶ, εἰ-
κίζεται ὅμως μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἦν ὀπωσοῦν εὐκατά-
στατος καὶ φιλόμουσος ὁ πατήρ του, ἐπειδὴ ἐν μικρᾷ
ἡλικίᾳ ἔντα τὸν υἱόν του ἔπεμψεν εἰς διδασκαλεῖον ἐν ᾧ,
κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, δύο μόνον ἐπίσημα ὑπῆρχον ἐν
Θεσσαλίᾳ δημόσιαι σχολεῖα, τὸ μὲν ἐν Τυρνόβῳ τὸ δὲ ἐν
Ἀμπελακίῳ, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐσχολάρχει ὁ σοφὸς καὶ
ἀοίδιμος Ἰωάννης Πέτζαρης, γέννημα τοῦ ἰδίου Τυρνό-
βου, ὁ καὶ μετὰ ταῦτα χειροτονθεὶς Οἰκονόμος, οὗ τινος
μαθηταὶ ἐχρημάτισαν εἰς ἀοίδιμοὶ διδάσκαλοι, Κούμας
ὁ Λαρισσαῖος καὶ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκ Τσαρι-
τσάνης, ὡσαύτως καὶ ὁ διδάσκαλός μου, Ἰωνᾶς Σπαρμιώ-
της καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ὁ Γεώργιος τρι-
κεύς (α), ἀμφότεροι μαθηταὶ χρηματίσαντες τοῦ σοφοῦ

(α) Ἦκουσα τοῦ διδασκάλου μου εἰπόντος ὅτι, ἀφ' ὅσους
μαθητὰς εἶχεν ὁ Εὐγένιος εἰς τὸ Ἄγιον Ὄρος, ὁ Γεώργιος
Τρικεὺς διεκρίνετο παρ' αὐτοῦ, ὡς ὁ προκομμενέστερος τῶν
ἄλλων· διότι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπρότεινεν εἰς τοὺς μαθητὰς
τοῦ ἀπορίας τινὰς φιλοσοφικὰς νὰ τὰς διαλύσωσιν, οὐδεὶς δὲ
ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ τὰς διαλύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου, εἰμὴ, ὁ
Τρικεὺς· τότε ὁ διδάσκαλος χαίρων εἶπε πρὸς τὸν μαθητὴν

Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ὑπῆρχε πρὸς τούτοις, ἀλλὰ δευτέρας τάξεως, καὶ ἐν τῇ Ζαγορᾷ τῆς Θετταλομαγνησίας ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐσχολάρχει Κωνσταντίνος τις, λογιώτατος καλούμενος· ἐν τούτῳ, ὡς ἐξ ἀξιοπίστου μαρτυρίας ἐπληροφορήθην, ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ῥήγας, ἔχων συμμαθητὰς, Νικόλαόν τινα Κασσαβέτην, καὶ Ἰωάννην Ῥήγα Πάντου, πατέρα τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, ἐξ ὧν ὁ μὲν Κασσαβέτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του διεδέχθη τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς, ὁ δὲ Ῥήγας ἐσχολάρχησεν εἰς χωρίον Κισσόν. Ἐντοσοῦτῳ εὐφυῆς καὶ ἐπιμελής ὢν ὁ Ῥήγας προώδευσε θυμασίως, κρείττων, πιθανῶς, γενόμενος τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ φιλελεύθερος ὢν, καὶ μὴ ὑποφέρων τὴν τυραννίαν, καὶ βαρβαρότητα τῶν τῆς πατρίδος του Ὀθωμανῶν (α) ἐγκατέλειψε τὴν φίλην πατρίδα, προευθεὶς εἰς

«Εὐγε Γεώργιε!» ἀλλὰ τὸ χαρμόσουν τοῦτο προσφώνημα ἐσάλευσεν αὐθαρεὶ καὶ διὰ παντός τὸν νοῦν τοῦ Γεωργίου καταστῆσαν αὐτὸν δυστυχῆ, καὶ ἀξιολύπητον ἕνεκα τῆς φρενοβλαβείας· ἐσχολάρχησε μόλαταῦτα εἰς τὰ Ἀμπελάκια, ὅπου πολλοὶ μαθηταὶ ἔδραμον εἰς τὸ σχολεῖόν του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐφωτίσθη ὅσον ἔδει ὑπὸ τῆς φημιζομένης παιδείας του; ἐπειδὴ ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων του ἐγένετο πολυλάκις ἀμέθοδος, μεταχειριζομένου εἰς τὰς ἐξηγήσεις ἀκατάλληλον ἐπισώρευσιν λέξεων, καὶ πικραλογισμῶν, σπανίως παρέδιδε μαθήματα με ὑγιεῖς φρένας· ἐν τούτοις ὅλοι οἱ λόγιοι ἐτίμων, καὶ ἐσέβοντο τοῦ ἀνδρός τὴν παιδείαν, λυπούμενοι, σὺν αὐτῷ διὰ τὸ πάθος του, καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ στέρησιν τῆς εὐρείας μαθησεῶς του.

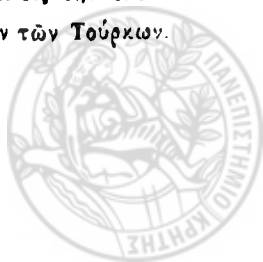
(α) Ὑσάκις συνέπιπτε λόγος περὶ τυραννίας τῶν ἐν Θεσ-

τόπον ἐλεύθερον καὶ ἀρμόδιον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν του, ὅστις ἦν ἡ Δακία, τὸ μόνον τότε ἄσυλον τῶν ἐλευθεροφρόνων Ἑλλήνων, ὅπου μετὰ δέμηνον ἢ τρίμηνον διατριβὴν του, ἐζητήθη παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἄρχοντος μεγάλου Βράγκοβάνου ὡς γραμματεὺς· τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦτο εἰ καὶ ἐπικερδὲς καὶ πολιτικῶς ἐντιμον, εἰς τοὺς ἰδιαίτε- ρους ὁμῶς σκοποὺς του ἐφαίνετο ἀπρόσφορον, διότι ἡ ἐπι- θυμία του ἦτο ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις ξένων διαλέκτων, καὶ ἐλευθέρων διοικήσεων, ὅπως δι' αὐτῶν δυνηθῆ νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος του, διότι ἡ τότε ἐπανάστασις τῶν Γάλλων προ- ξένησεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν τοσοῦτον εὐαίσθητον ψυχὴν του βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἀνησυχίαν, ὅσῃν τὸ τοῦ Μιλτιά- δου τρόπαιον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Τύχη ἀγαθὴ πρὸς εὐ- κολωτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἐσχετίσθη ταύτο- χρόνως μετὰ τινος Δημητρίου Κανταρτζῆ Βυζαντίου, ἑβδομηκονταετοῦς σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, ἀνδρὸς σημαντι- κοῦ, πρωτοκαθεδρῖον τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ κλάδου κατέχοντος, χαρακτῆρος τιμίου, ἐγκρατοῦς τῆς ἑλληνι- κῆς, γαλλικῆς, καὶ ἀραβικῆς διαλέκτου, καὶ θερμοῦ πατριώτου. Γοητευθεὶς λοιπὸν ὁ Κανταρτζῆς ὑπὸ τῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα ἠγάπησεν αὐτὸν πατρικῶς, τὸν ἐδίδαξε τὴν γαλλικὴν, καὶ Ἀραβικὴν (α) διάλεκτον, τὸν

σαλίᾳ Ὀθωμανῶν, ὁ Ῥήγας ἀπέδιδε τὰ πρωτεῖα τῆς βαρβα- ρότητος καὶ ἀγριότητος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πατρίδος του, Βελεστίνου, προσέλεγε δὲ ἀπτεϊζόμενος εἰς τὰ γουρούνια τοῦ Βελεστίνου ἔχον σουρλὰν (προβοσκίδα) χοντρότερον, καὶ δόντια σουβλερώτερη. *

(α) Ἦκουσά του λέγοντος, ὅτι διὰ τῆς μαθήσεως τῆς ἀρα- βικῆς διαλέκτου ἐλπίζει νὰ φανῆ ὠφέλιμος καὶ εἰς τὴν ἐλευ- θερίαν τοῦ ἔθνους του, καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Τούρκων.

συνέδραμεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῶν σοφῶν καὶ πολιτικῶν του γνώσεων καθ' ὅλα τὰ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπιχειρήματά του.

Ἡ εἰς Βλαχίαν ἀφιξίς τοῦ Ῥήγα ἐγένετο περὶ τὸ 1790, κατ' αὐτὴν δὲ σχεδὸν τὴν ἐποχὴν διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ὁ Μαυρογένης ὁ ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἡ Μυκόνου καταγόμενος, διερμηνεὺς διατελῶν πρότερον ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στόλῳ καὶ ὑπὸ τὸν περιβόητον Καπετὰν Πασᾶν Μουστάκαν, τὸν ἐκβαλόντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου τοὺς Τουρκαλθανοὺς, διὰ μεσιτείας τοῦ ὁποίου πρὸς τὸν Σουλτάνον Σελήμην ἤξιώθη τῆς ἡγεμονίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν, ὅτι παρὰ τῷ μεγάλῳ Βραγκοβάνῳ ὑπάρχει τις γραμματεὺς λόγιος, ἐζήτησε νὰ τὸν λάθῃ ὁ ἴδιος, ἀναγκαῖον ὄντα εἰς ὑπηρεσίαν του· ὅθεν ἐκὼν ἀέκων παρέδωκεν αὐτὸν ὁ ἄρχων· ὁ δὲ Ῥήγας, καίπερ ὑπηρετῶν τῷ ἡγεμόνι, ἐνησχολεῖτο ταυτοχρόνως κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὰ ἔθνικα συμφέροντα, ἀπολαύων, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του, καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Ῥωσσίας, καὶ Τουρκίας· ὁ Σουλτὰν Σελήμης, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸν πιστόν του ὑπρέτην Μαυρογένην, ἐχορήγησεν αὐτῷ ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὅσα δηλαδὴ ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν κατὰ τῶν Ῥώσων· δυνάμει λοιπὸν τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος διώρισεν ἐπιστάτας εἰς τὰ παραδουνάβεια, ὅπου ἀπέβαινον τὰ στρατεύματα, οὗτοι δὲ ὤφειλον νὰ διακοινῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ, ἵνα διατηρῆται εὐταξία, καὶ ἀποχὴ πάσης καταχρήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους· εἰς παρομοίαν ὑπηρε-

σίαν διέταξε καὶ τὸν εὐνοϊκὸν τοῦ Ῥήγαν ἐν τῇ παραδου-
ναδαίῳ πόλει, Κραιόβα, δευτερευούσῃ τοῦ Βουκουρεστίου.
Μεταξὺ τῶν ἐκεῖθεν διαβαινόντων πασιάδων, καὶ Βείδων ὑ-
πῆρχε καὶ τις Βείς Πασβάνογλους καλούμενος, κάτοικος
τοῦ Βιδινίου κειμένου εἰς τὰς ἀπέναντι τῆς Κραιόβας
ᾠχθας τοῦ Δουνάβειος· εἰσελθὼν οὗτος μετὰ 1200 στρα-
τιωτῶν εἰς Βλαχίαν ἐτοποθετήθη εἰς τινα κωμόπολιν οὐ
μακρὰν ἀπέχουσαν τῆς πρωτευούσης, ὅπου μετὰ τινὰς ἡ-
μέρας ἔνεκα τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος συνέβη ἔλλειψις τρο-
φῶν· ὀργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ Πασβάνογλους ὕβρισε πικρῶς
τὸν ἐπιστάτην τῶν τροφῶν, ὅστις ὑπῆρχε θεῖος τοῦ ἡγε-
μόνος, ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι, τροφαὶ ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐξ
ᾠρας ἀπέχουσαι ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ὑπερβολικῆς
χιόνης δὲν γίνεται ἔγκαιρος ἢ μετακόμισις· μὴ πειθόμε-
νος εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάγκην ὁ Πασβάνογλους, ἄρας τὴν
ράβδον τοῦ ἐπληξε τρίς τὸν τροφοδότην ἐπὶ τοὺς ὤμους,
ὅστις ἐξελθὼν τῆς οἰκίας ἐγνωστοποίησεν ἀμέσως τῷ ἡ-
γεμόνι τὸ συμβάν· ἀλλὰ ταῦτοχρόνως ἔμαθε καὶ ὁ Βείς
ὅτι ὁ δαρεὶς ἦν θεῖος τοῦ ἡγεμόνος· ἔντρομος διὰ τοῦτο
γενόμενος, καὶ ἀνὰ πόρευκτον ὄρων τῆς ζωῆς τὸν κίνδυ-
νον, ἐπειδὴ καὶ ἄλλους ὁμοίους καὶ ἀνωτέρους του εἶδε
προλαβόντως κατατομηθέντας διὰ τοιαύτας αὐθαιρέτους
πράξεις παρὰ τοῦ Μυυρογένους, ἐκδυθεὶς τὰ λαμπρὰ καὶ
μεγαλοπρεπεῖ ἱμάτια του, ἐνδυθεὶς ῥυπαρὰ καὶ χωρικὰ,
συμμιγείς μετὰ τῶν ἀμαξηλατῶν διευθύνθη πρὸς τὰς
παρὰ τὴν Κραιόβαν ᾠχθας τοῦ Δουνάβειος, ὅθεν ἤλπιζε
νὰ διαβιόασθῃ ἀκινδύνως εἰς τὸ Βιδίνι· ὁ δὲ ἡγεμὼν μα-
θὼν, ὡς προεῖρηται, τὰ γεγονότα, διέταξε νὰ σταλῶσι
500 ἰππεῖς, καὶ φέρωσι ζῶντα, ἢ τεθνεῶτα τὸν Πασβάνο-
γλου· ὑποπτεῶν δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν δραπέτευσίν του ἔ-

πεμφε ταυτόχρονως διαταγὰς ἐντόνους καὶ πρὸς τοὺς ἐν παραδουναβείοις ἐπιστάτας νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν σύλληψιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμονίσκου· λαβῶν, ὡς ἦν ἐπόμενον, καὶ ὁ Ῥήγας ὁμοίαν διαταγὴν, ἔπεμφε τέσσαρας στρατιώτας του γνωρίζοντας αὐτὸν προσωπικῶς, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐλάνθανεν ὅτι ἔμελλε νὰ δραπετεύσῃ μετημφισιμένος, νὰ ὑπάγῳσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, καὶ παρατηρήσωσι προσεκτικῶς τοὺς τε ἀμαξηλάτας καὶ τοὺς διαβάτας, εὐρόντιες δ' αὐτὸν νὰ τὸν φερῶσιν ἄνευ τινὸς κρότου καὶ ταραχῆς, ὅπερ καὶ ἐτελέσθη τῷ ὄντι ἐπιτυχῶς κατὰ τὸν συμπερασμὸν του· ἐδέχθη λοιπὸν αὐτὸν ὁ Ῥήγας ἐπιεικῶς καὶ τοι ῥακένδυτον ὄντα· πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδωρήσατο ἀνὰ δέκα γρόσια ἑκαστῷ, διατάξας αὐτοὺς ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ φυλάξωσιν ἄκραν ἔχεμυθίαν περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ ἡγεμονίσκου· τὸ ἑσπέρας συνδειπνῶν μετ' αὐτοῦ τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· «δὸς δόξαν τῷ Θεῷ, βέει, πεσὼν εἰς τὰς χεῖράς μου· ἐγὼ δὲν σκοπεύω νὰ πραγματοποιήσω τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος μου καίτοι ὑπόχρεως ὦν· ταύτην τὴν νύκτα πέμψω σε ἀκινδύνως εἰς τὴν πατρίδα σου, σὺ δὲ ἕως οὗ τὰ πράγματα διάκεινται εἰς τοιαύτην θορυβώδη καὶ ἐπικίνδυνον κατάστασιν, ὀφείλεις νὰ μένης κεκρυμμένος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν πατρίδα σου· οὕτω δὲ ποιῶν διατηρήσεις ἀβλαβῆ ἀμφοτέρων ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ ὑπόληψιν.»

Ὁ μὲν Ῥήγας ἔπραξεν, ὡς εἴρηται, ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Πρίγκηπος, Ποτεμκίν, ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας· ἡ εἶδησις αὕτη ἐπέφερεν εἰς τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ στρατοπεδεύοντας Τούρκους, καίτοι ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ὄντας, τόσον πανικὸν φόβον, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ

ὀπισθοδρομήσουσιν ἀμαχητί· ἀλλὰ, διὰ νὰ δικαιολογήσωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν λειποταξίαν των ἐσχημάτισαν συνωμοσίαν μυστικὴν νὰ λεηλατήσωσιν πρῶτον τὴν πόλιν ὡς προκαλέσασαν δῆθεν κατ' αὐτῶν τὴν ῥωσσικὴν δύναμιν· ταύτην ἀνακαλύψας ὁ ἡγεμὼν, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πόλιν, ἐνέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, κηρύξας ὅτι οἱ Ῥῶσοι δὲν ἀπέχουσι τοῦ Βουκουρεστίου πλέον τῶν ὀκτῶ ὠρῶν καὶ οὕτω, προκρίναντες οἱ Τοῦρκοι τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς παρὰ τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἔφευγον ἀγέληδὸν ἀσθμαίνοντες, καὶ ἀμιλλώμενοι τίς νὰ πρωτοφθάσῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως· μετὰ τοῦ στρατοῦ λοιπὸν διέβη καὶ ὁ ἡγεμὼν τὸν ποταμὸν, ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπώλεσε τὴν ζωὴν του· νεοχειροτόνητος γάρ τις Βεζύρης ἐκαρατόμησεν αὐτὸν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προκατατομηθέντος ἐν Βουκουρεστίῳ ἀδελφοῦ του· τὴν δὲ αὐθαίρετον ταύτην πράξιν μαθὼν ὁ Σουλτάνος τοῦ Βεζύρου διέταξεν ἀμέσως νὰ σταλῇ ἐπίτηδες δῆμιος καὶ φέρῃ καὶ τὴν ιδικὴν του κεφαλὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὥστε ἐπληρώθη ἡ κατιωτέρω πρόβρῃσις τοῦ Μαυρογένους.

Παράδοξος καὶ ἀξιοσημείωτος ὁ θάνατος τοῦ Μαυρογένους· ἰστάμενος γὰρ ἐπὶ τινος ἀνωγαίου εἶδε μακρόθεν διευθυνόμενον δῆμιον εἰς τὴν οἰκίαν του· δεχθεὶς αὐτὸν ἀταράχως ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ δωματίου, τῷ εἶπε τὸ ἔξῃς· «ἐννοῶ, Μουσουλμάνε, τὸν σκοπὸν τοῦ ἔρχομοῦ σου σὺ ὅμως ὀφείλεις, κατὰ τὸν νόμον, νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ προσευχηθῶ πρῶτον, κατὰ τὴν πίστιν μου, καὶ ἔπειτα ἐνέργησον τὴν προσυχὴν τοῦ αὐθέντου σου.» γονυπετήσας λοιπὸν ἐνώπιον εἰκόνας τινὲς τοῦ συνωνύμου του ἁγίου Νικολάου, καὶ πολλοὺς ψαλμοὺς τοῦ προφητᾶνακτος Δαβὶδ

ἐκ στήθους ἐκφωνήσας ἠγέρθη, λαβὼν δὲ ὕδωρ ἔνιψε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, νιπτόμενος δὲ ἐφώνησε τρις ἀνάθεμα εἰς τὸν ὅστις ὑπηρετήσῃ πιστῶς τουρκικὸν βασιλεῖον· κλίνας μετὰ ταῦτα τὰ γόνατα ἔνευσε τῷ δημίῳ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν, ἀλλὰ πρὶν τὸν ἀποκεφαλίσῃ, τῷ παρήγγειλε νὰ εἴπῃ τὸν Βεζύρην, ὅτι αὐτὸς μὲν καρατομεῖται ἀδίκως, ἐκεῖνος δὲ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν καρατομηθήσεται δικαίως· ταύτην τὴν τραγικὴν σκηνὴν καὶ παρὰ τοῦ Ῥήγα, καὶ παρὰ τινος θεράποντος τοῦ ἡγεμόνος παρευρεθέντος εἰς τὴν ἀποκεφάλισιν ἤκουσε πολλάκις ὁ Περβραϊβός.

Ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων ὠδήγησε τοὺς ἄρχοντας τοῦ Βουκουρεστίου νὰ προσκαλέσωσιν ἀνυπερθέτως τὰ ῥωσικὰ ὄπλα πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ τόπου· διαλυθείσης οὖν τῆς ὀθωμανικῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Ῥώσων, ἔπαυσαν ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς· ὅθεν ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ῥήγας εἰς Βουκουρέστιον, ἀλλὰ δὲν ἐφαντάσθη νὰ φροντίσῃ πλέον διὰ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, περιορισθεὶς ἀνυπερθέτως εἰς τὸν σκοπὸν του, καταγινόμενος δηλαδὴ εἰς τὸ πολύπονον ἔργον τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν, καὶ συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ σοφοῦ Κανταρτζῆ περὶ ὑψηλοτέρων πράξεων.

Ὁ δὲ Πασβάνογλους μαθὼν τὴν δραπετεύσειν καὶ θάνατον ἐνταυτῷ τοῦ ζητοῦντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Μαυρογένους, εὐγνώμων ἄφ' ἐτέρου πρὸς τὸν σωτῆρά του, ἔσπευσε προθύμως ἐκ Βιδινίου εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὰς ἀνηκούσας εὐχαριστήσεις, συνοδευόμενας καὶ μετὰ πλουσίων δωρεῶν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ῥήγας εὐγνώμονα, προκισμένον μὲ εὐφύϊαν, φρόνησιν, καὶ αἰσθημάτων ὀπωσοῦν διαφορητικὰ τῶν ἄλλων Ὀθωμανῶν, ἐνέκρινε νὰ τὸν

ἀποσπάση, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τῆς σουλτανικῆς κυριαρχίας, καὶ τὸν ἐλκύσῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ἀναγκαῖον ὄντα τὰ μέγιστα εἰς τοὺς σκοπούς του· ἰδοὺ δὲ ἐν συντόμῳ ἡ πρώτη πρὸς αὐτὸν ὁμιλία του.

Ἄ' Ἐάν ἐγὼ, Βεΐ, ἔσωσα τὴν ζωὴν σου ἀπὸ τὸν θάνατον, τοῦτο ἦτο χρέος μου, διότι δοξάζω ὅτι ἕνας Θεὸς ἔπλασεν ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε ὅλοι εἴμεθα πλάσματα καὶ τέκνα ἐνὸς πατρὸς, καὶ ἐπομένως ἀδελφοί· φέρω ὡς παράδειγμα τὸ ἐξῆς· ὅταν εἰς πατῆρ γεννήσῃ καθ' ὑπόθεσιν πολλοὺς υἱοὺς, καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν γένῃ δερβίσης, ἄλλος μπεκτασῆς, ἄλλος πασᾶς, ἄλλος οὐλεμᾶς, ἄλλος πραγματευτῆς, ἄλλος ψωμοπώλης, καὶ ἄλλοι μεταχειρισθῶσιν ἄλλα ἐπαγγέλματα, δύνανται οὗτοι ν' ἀρνηθῶσιν τὸν πατέρα των, καὶ τὴν ἀδελφοσύνην των ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπαγγελημάτων; δικαιοῦνται ἄρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο νὰ ἀποστρέφεται καὶ κατατρέχη ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀγαπᾷ ὅλους ἐπίσης; Ἐάν σὺ καυχᾶσαι ὅτι ἡ θωμανικὴ πίστις εἶναι καλλιτέρα ἀφ' ὅλας τὰς ἄλλας, καὶ ἐγὼ πάλιν φρονῶ ὅτι ἡ ἰδική μου ὑπερβαίνει ὅλας, κατὰ τοῦτο σφάλλομεν καὶ οἱ δύο φιλονεικοῦντες, διότι ὁ Θεὸς, ὡς κοινὸς πατήρ, μᾶς διατάττει νὰ ἡμεθα εἰλικρινεῖς, δίκαιοι, φιλόνηρωποι, νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ὑπηκόους καὶ νὰ μὴ καταδικάζωμεν αὐτοὺς ἀνόμως ὡς τὰ ἄλογα ζῶα· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ ἐξετάζωμεν, καὶ διαφιλονεικῶμεν ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν· ἡμεῖς οὔτε εἶδομεν, οὔτε ἠκούσαμεν, οὔτε εἰς κἀνὲν βιβλίον εὔρομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε τὸν δεῖνα διότι ἦτο Τοῦρκος, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτο χριστιανὸς, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτον ἡλιοσεληνολάτρης, κ. τ. λ.

βλέπομεν ὅμως, καὶ ἀκούομεν, καὶ εἰς τὰ βιβλία εὐρίσκομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε, καὶ παιδεύει πάντοτε τοὺς τυραννοῦντας τὸ πλάσμα του, τοὺς ἀδελφούς των.»

Βαθειᾶν ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσιασμόν ἐπροξένησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ ἡ ἀνωτέρω ὁμιλία, ὥστε ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας ἢ ὑπονοίας ἐπαρακάλεσε τὸν Ῥήγαν νὰ συμβουλευσῆ καὶ ὀδηγήσῃ αὐτὸν εἰς ὅ,τι τὸν γνωρίζει ἱκανόν, καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ἀπεφάσισε νὰ τὸν σέβεται καὶ ὑπακούῃ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς πατέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀλλοίωσις τοῦ Ὀθωμανοῦ ἐνεθάρρυνε τὸν Ῥήγαν νὰ τῷ ἐξηγήσῃ ὑψηλοτέρας ἰδέας, ὡς ἐξῆς. « Ἀφ' οὗ, φίλε μου, ἐπίσθης εἰς ὅσα εἰλικρινῶς σοι εἶπα, ὀφείλω νὰ σοι δεῖξω καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ τὰ ἐνεργήσῃς, καὶ μάλιστα διότι σε βλέπω ἄξιον, καὶ πρόθυμον εἰς τὸ καλόν· εἶναι λοιπὸν χρεῖα νὰ δράξῃς τὰ ὄπλα, καὶ παιδεύσῃς αὐστηρῶς ὅσους Βεΐδες καὶ ἀγάδες γνωρίζεις κακούργους, τόσον εἰς τὸ Βιδίνι, ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, νὰ ἐναγκαλισθῆς δὲ τοὺς καλοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς δυστυχεῖς ὑπηκόους· δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἅμα ἀκούσῃ ὁ Σουλτάνος τὰς πράξεις θά σοι γράψῃ (ἐπειδὴ ἐξέκλινε ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κορανίου) κατάρας καὶ ἀπειλάς· σὺ ὅμως τὸ πρῶτον κατὰ σοῦ φερμάνι του πέμψον εὐθύς εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲ θέλω σοι στείλει διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρόμου σχέδιον, καθ' ὃ ὀφείλεις ν' ἀπαντήσῃς δικαιολογῶν τὰς πράξεις σου. Μὴ σε φοβίσωσι, φίλε μου, αἱ ἀπειλαί, καὶ τὰ στρατεύματα τῶν παρανόμων τυράννων· σὺ ἔχεις βοηθὸν τὸν Θεὸν, ὅστις ἀκούει καθ' ἡμέραν τοὺς στεναγμούς, καὶ τὰ δάκρυα τῶν μυριάδων ἀνθρώπων, καὶ δὲν ἀφίνει ποτὲ ἀ-

τιμωρήτους τοὺς κακούργους· ὅθεν ὅταν ἓνας ἡγεμῶν ἀποφασίσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἓνα ἄθεον τύραννον, τότε ὁ Θεὸς εἶναι μαζί του, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, ποῖον ἄλλον φοβεῖται πλέον; εἴξευρε, φίλε μου, ὅτι πᾶς κακούργος εἶναι δειλὸς, ἐπειδὴ ὁ καθρέπτῃς τῶν κακουρημάτων του καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ παρίστανται νυχθημερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τοιαῦτα παραδείγματα καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν, καὶ τώρα ἐγείναν καὶ γίνονται πολλὰ, καὶ μάλιστα τὰ σημερινὰ τῆς Γαλλίας.»

Δεχθεὶς προθύμως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ Πασβάνογλους τὰς συμβουλὰς καὶ ὀδηγίας τοῦ Ῥήγα ἐκφρασθείας μάλιστα τουρκιστὶ καὶ μὲ ἔμφασιν, ἐπληθῆεν εἰς τὸ Βιδίνι, ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ προθύμως, ὀδηγούμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐγγράφων σχεδίων τοῦ φίλου του, ὡς πασίγνωστοί εἰσιν αἱ ἀνδραγαθίαι του κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα.

Κατὰ τὸ 1793 ἔτος ἀφίχθη ὁ Περβραιβὸς εἰς Βουκουρέστιον ἐπὶ σκοπῶν νὰ εὕρῃ πόρον ζωῆς· ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήγα εὐφημούμενον ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὴν γνωριμίαν του, συμπατριώτου μάλιστα ὄντος· ἐν τῇ πρώτῃ δὲ ἐπισκέψει ἠξιώθη φιλόφρονος ὑποδοχῆς, ἥτις ἠρέθισεν αὐτὸν νὰ ἐπιθυμῇ συνεχῆ συνέντευξιν καὶ οἰκειότητα. Αἱ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἱεραὶ συμβουλαὶ καὶ παραινέσεις του ἐνέπνευσαν ἱκανὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν ψυχὴν του, ὁμοίως καὶ αἱ σοφαὶ κατηχήσεις τοῦ προμνησθέντος Κανταρτζῆ, πρὸς ὃν ὁ ἴδιος τὸν ἐσύστησεν (α), ὥστε ἀπ' ἐκείνης τῆς

(α) Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν συνέγραψέ τι ποίημα ὁ Κανταρτζῆς

ώρας ἀπεφάσισε νὰ συναγωνισθῆ, καὶ συγκινδυνεύσῃ ὑπὲρ πατρίδος εἰκοσαετῆς ὧν τὴν ἡλικίαν· προθυμοποιούμενος ὁ Ῥήγας νὰ ἐκδώσῃ τὰ συγγράμματα του, κυρίως δὲ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοποὺς του ὑπῆγεν εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ὅπου, εὐρῶν πολλοὺς ὁμογενεῖς ἐμπόρους καὶ διαφόρους νέους σπουδάζοντας ἐπιστήμας, διεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰς πατριωτικὰς του ιδέ-
ας, ἐνθουσίασεν ὁμῶς αὐτοὺς σφόδρα δύο θούριοι ὕμνοι, ὧν, καίπερ ἀτελῶν ὄντων, καταχωρίζονται ἐνταῦθα τεμάχιά
τινα, ὅσα δηλαδὴ διετηρήθησαν ἐν τῇ μνήμῃ του· καὶ ἐκ
μὲν τοῦ πρώτου ἄσματος σώζονται ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα, ἐκ
δὲ τοῦ δευτέρου μόνον παράγραφοι τέσσαρες.

ΙΔΟΥ ΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ.

ΘΟΥΡΙΟΣ ΥΜΝΟΣ

ΗΓΟΙ ΟΡΜΗΤΙΚΟΝ ἈΣΜΑ.

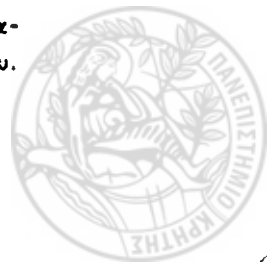
(Εἰς τὸν ἦχον)

Μιὰ προσταγὴ μεγάλη.

—οοο—

Ὡς πότε παλληχάρια νὰ ζῶμεν ἔστα στενά,
Μονάχοι ἔσταν λιοντάρια ἔσταις ράχαις ἔστα βουναί;
Σπηλγαῖς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιὰ,
Νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
Τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας, κι' ὄλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῇ,
Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή·

τῆς φέρων τὸν ἐξῆς τίτλον· τὶ ἐστὶ σοφὸς, ἡμιμα-
θὴς καὶ ἀμαθὴς ἀγνοῶ ἂν ἐδημοσιεύθῃ διὰ τοῦ τύπου.

Τί σ' ὠφελεῖ κιᾶν ζήσης καὶ ἦσαι ἔστη σκλαβιά·
Στοχάσου πῶς σε φαίνουν καθ' ὥραν ἔστη φωτιά·
Βεζύρης, ὀρχουμάνος, ἀφέντης κιᾶν σταθῆς,
Ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάνει νὰ χαθῆς·
Δουλεύεις ὅλημέρα εἰς ὅ,τι κι' ἄν σοι πῆ,
Κι' αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμά σου νὰ πιῆ.
Ὁ Σουτζος, κι' ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς.
Γκίκας καὶ Μαυρογένης καθρέπτης εἶν' νὰ ἰδῆς.
Ἄνδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
Ἐσκοτώθηκαν κι' ἀγάδες μὲ ἀδικον σπαθί·
Κι' ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ῥωμιοί,
Ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς κάμμιά ἄφορμῆ,
Ἐλάτε μ' ἓνα ζῆλον ἔς τοῦτον τὸν καιρὸν,
Νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω ἔστον σταυρὸν,
Σὰς κράζει ἡ πατρίδα, σὰς θέλει, σὰς πονεῖ,
Ζητᾶ τὴν συνδρομὴν σας μὲ μητρικὴ φωνή·
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν,
Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὀρισμὸν·
Ὁ νόμος ἴσ' ὅς πρῶτος καὶ μόνος ὀδηγὸς,
Καὶ τῆς πατρίδος ἓνας νὰ γένη ἀρχηγός·
Γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
Νὰ ζῶμ' ὡσὰν θηρία εἶν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά·
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλά ἔστον οὐρανὸν
Ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἑτοῦτα ἔστον Θεόν·

Ἄρκος κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἀναρχίας.

« ὦ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι ἔς Σέ
Ἐστὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἔλθῃ ποτε,
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ,
Εἰς τὰ ταξίματά τους νὰ μὴ παραδοθῶ.

Ἐν ὅσῳ ζῶ ἔστων κόσμον ὁ μόνος μου σκοπὸς
Γιὰ νὰ τοὺς ἀφχνίσω θὰ νῦναι σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγόν,
Ἀχώριστος νὰ ἦμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψῃ ὁ οὐρανός,
Καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ νὰ γένω ἔαν καπνός. »
Τέλος τοῦ ὄρκου.

Ἐς ἀνατολὴ καὶ δύσι καὶ νότον καὶ βοριά,
Γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νᾶχωμεν μιὰ καρδιά·
Ἐτὴν πίστιν του καθέννας ἐλεύθερος νὰ ζῆ,
Στὴν δόξην τοῦ πολέμου νὰ τρέξωμεν μαζί,
Ὅσ' ἀπ' τὴν τυραννίαν ἔπῃσαν ἔστην ξενιτεῖά,
Ἐτὸν τόπον τῶ καθέννας ἄς ἔλθῃ τώρα πιά.
Ἡ Ρούμελη τοὺς κράζει μ' ἀγκάλας ἀνοιχτάς,
Τοὺς δίδει βιὸ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς·
Ὡς πότ' ὀφφικιάλος ἔξένοις βασιλεῖς;
Ἐλα νὰ γένῃς στυλὸς ἰδικῆς σου τῆς φυλῆς·
Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κένενας νὰ χαθῇ,
Ἡ νὰ κρεμάσῃ φοῦντα γιὰ ξένον ἔστω σπαθί·
Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν, δὲν εἶναι πλιὸ ἐχθροί,
Ἀδέλφιά μας θὰ γένουν, ἄς ἦναι κ' ἔθνηκοί,
Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν ἀντίκρυ νὰ σταθοῦν,
Ἐκεῖνοι καὶ ἰδιοί μας, ἂν ἦναι, ἄς χαθοῦν·
Τί στέκει Πασβαντζόγλου, τόσο ἐκστατικός;
Τινάξου ἔστω Μπαλακάνι (α) φώλιασε ἔαν ἀστός·
Τοὺς μπούφους καὶ κοράκους καθόλου μὴ ψηφᾶς,
Μὲ τὸν βαγιά ἐνώσου, ἂν θέλῃς νὰ νικήσῃς.

(α) Τὸ ὄρος Λίμοι.

Σιλίστρα καὶ Βοαίλα, Σμαῆλι καὶ Κυλι,
Βενδέρι καὶ Χοτῆνι (α) ἐσένα προσκαλεῖ,
Στρατεύματά σου στεῖλε, κ' ἐκεῖνοι προσκυνοῦν,
Γιατὶ ἔστην τυρχννίαν νὰ ζήσουν δὲν ἔμποροῦν·
Βουλγάροι, κ' Ἄρβανῖται, Ἀρμένοι, καὶ Ῥωμιοί,
Αράπηδες καὶ Ἄσπροι μὲ μιὰ κοινὴ ὄρμη,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσωμεν σπαθί,
Πῶς εἴμεσθ' ἀνδρειωμένοι παντοῦ νὰ ἔξακουσθῆ·
Σουλιῶται καὶ Μανιᾶται, λιοντάρια ἔξακουστα,
Ὡς πότε ἔσταῖς σπηλαιῖς σας κοιμᾶστε σφαλιστά;
Μαυροβουνοιῦ καπλάνια, Ὀλύμπου σταυραετοί,
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια γενῆτε μιὰ ψυχὴ·
Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Ὑδρας, θαλασσινὰ πουλιᾶ,
Ὁ νόμος σᾶς προστάζει νὰ βάλετε φωτιᾶ,
Νὰ κάψτε τὴν ἀρμάδα τοῦ καπετὰν Πασιῆ,
Νὰ μπῆτε εἰς τὴν Πόλιν, κ' εἰς τὴν ἀγίχ Σοφιά.
Καὶ ὅσοι τοῦ πελάγου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν,
Εδῶ ἄς τρέξουν ὅλοι τυρχννίαν νὰ νικοῦν·
Μ' ἐμᾶς καὶ σεῖς Μαλτέζοι γενῆτ' ἓνα κορμί,
Κατὰ τῆς τυρχννίας ῥιχθῆτε μὲ ὄρμη·
Τοῦ Μισιριοῦ (β) ἀτλίνια γιὰ πρώτη σας δουλειᾶ,
Ἐδικόν σας ἓναν βέτην κάμετε βασιλιά·
Καράτζι τῆς Αἰγύπτου ἔστην Πόλ' ἄς μὴ φανῆ,
Γιὰ νὰ ψοφήσ' ὁ λύκος, ὅπου σᾶς τυραννεῖ·

(β) Ὅλα ταῦτα ἦσαν φρούρια ὀθωμανικᾶ.

(β) Ἡ Αἴγυπτος, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐδιοικεῖτο ὑπὸ
διαφόρων τοπαρχῶν (βέηδων)· διὸ καὶ ἡ ἀλληλομαχία περὶ
πρωτοκαθεδρίας ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς συνεχῆς.

Καὶ οὐ 'ποῦ 'στὸ Χαλέπι (α) ἐλεύθερα φρονεῖς
Παοᾶ, καιρὸν μὴ χάνης 'στὸν κίμπον νὰ φανῆς·
Μὲ τὰ στρατεύματά σου εὐθὺς νὰ σηκωθῆς,
'Στῆς Πόλις τὰ φερμάνια ποτὲ νὰ μὴ δοθῆς·
Ποτὲ μὴ στοχασθῆτε πῶς εἶναι δυνατός,
Καρδιοκτυπᾷ καὶ τρέμει σὰν τὸ λαιγὼ κι' αὐτός·
Τρακόσοι Γκιρτζιαλῆδες τὸν ἔκαμαν νὰ διῆ,
Πῶς δὲν ἔμπορεῖ μὲ τόπια ἔμπροστάτους νὰ εὐγῆ·
Λοιπὸν γιὰτὶ ἀργεῖτε, τί στέκεσθε νεκροί ;
Ξυπνήσατε μὴν ἦσθε ἐνάντιοι κ' ἐχθροί·
Πῶς οἱ προπάτορές μας ὠρμούσαν 'σὰν θηρία,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν 'πηδοῦσαν 'στὴ φωτιά ;
'Ἐτσι κ' ἡμεῖς ἀδέλφια, ν' ἀρπάξωμεν γιὰ μιὰ
Τ' ἄρματα, καὶ νὰ 'βγοῦμεν ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά·
Νὰ σφάξωμεν τοὺς λύκους, 'ποῦ τὸν ζυγὸν βιστοῦν,
Καὶ χριστιανοὺς καὶ τούρκους σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν·
Στριᾶς καὶ τοῦ πελάγου νὰ λάμψη ὁ στυρὸς.
Κ' εἰς τὴν δικαιοσύνην νὰ σκύψη ὁ ἐχθρός.
'Ο κόσμος νὰ γλυτιώσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν πληγὴν,
Κ' ἐλεύθεροι νὰ ζῶμεν, ἀδέλφια, εἰς τὴν γῆ.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ἄσματος.

Ὅλα τὰ ἔθνη πολεμοῦν,
Κ' εἰς τοὺς τυράννους τῶν ὄρμουν,
'Ἐκδίκησιν γυρεύουν,
Καὶ τοὺς ἐξολοθρεύουν,
Καὶ τρέχουν γιὰ τὴν δόξαν,
Μὲ χαρὰν 'στὴ φωτιά·

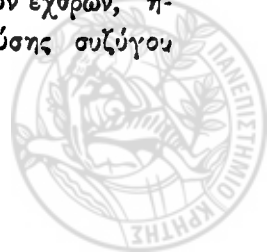
(β) Εἶχε κινήσει ἔπλα καὶ οὗτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Λεωνίδας ποῦ νὰ ζῆ,
Μὲ τοὺς τρακόσιους του μαζί,
Νὰ ἴδῃ τὸν Σπαρτιάτη,
Πῶς ῥίγνεται ἔσαν ἄτι
Πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος
Μὲ χαρὰν ἔστη φωτιά;
Αὐτοὺς ποῦ ἔβλεπετ' ἀντικρῦ,
Εἶναι δουδούμηδες χονδροί.
Μιὰ ὥρα δὲν προσμένουν,
Χωρὶς καφὲ ἔπεθαίνουν,
Ἐστὴ φωτιὰ βρὲ παιδιὰ.
Δουδούμικα πλατυὰ φοροῦν
Χωρὶς πιλάφι δὲν ἔμποροῦν
Τὴν πίστιν μας ὑβρίζουν,
Καὶ μᾶς καταξυλίζουν,
Ἐστὴ φωτιὰ βρὲ πιδιὰ.

Ἡ ἀτέλεια τῶν ἀνωτέρω δύο ἀσμάτων, ὡς προείρηται, προέκυψεν ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν σωθέντων ἐν Τεργέστη πρωτοτύπων, ὡς ἀκολούθως.

Κατὰ τὸ 1811 ἔτος ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας διατελῶν ὁ Περόραιδὸς εἰς Κέρκυραν, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου (Δουζελώτ) νὰ διαβιβασθῆ εἰς Πάργαν, καὶ τακτοποιήσῃ τὰς ἐκεῖ μεθορίας ἑλληνικὰς φρουρὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ σύνταγμα (χιλ.ιαρχία)ν τότε καλούμενον· συνέπεσε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν πλοῦν του μεταξὺ Συβότων καὶ Λευκίμνης, δύο ἀγγλικὰς πολεμικὰς λέμβους, κεκρυμμένας οὐσας ἐν τινι παραθαλασσίῳ σπηλαίῳ ἐκτὸς τῶν Συβότων· καίπερ ἀντικρούσας τὴν κατ' αὐτοῦ ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ ἕνεκα τῆς συμπελοῦσης συζύγου

του, καὶ τοῦ τραυματισθέντος ἑνδεκαμηνιαίου καὶ πρωτοτόκου υἱοῦ του· οἱ δὲ νικηταὶ ἐσφετερίσθησαν τὰ τε ὄπλῃ καὶ ἔγγραφα, ἅπαντα ἐπίσημά τε καὶ ἰδιαίτερα, διετηρήθησαν δὲ μερικὰ εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ οἰκίαν του, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1825 εὐρισκόμενοι εἰς Ἀμφισσαν διάφοροι συνοπλαρχηγοὶ διετάχθημεν ἅπαντες παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ κινηθῶμεν κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀνταρτῶν. Ἀφήσας λοιπὸν τὸ δισσάκκιόν του ἐν Ἀμφίσσῃ διεβιάσθη εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαρκείας τῶν τοιούτων ἀλληλομαχιῶν, εὐρόντες εὐκαιρίαν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀμφισσαν, ὅπου πολλοὺς ἐθυσίασαν, οὐκ ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα ἤχμαλώτισαν, ἐνταῦθα ἐλαφυραγωγῆθη καὶ τὸ ὀλιγότιμον δισσάκκιον, φέρον τὸ ὑποκάμισον καὶ τὰ προμνησθέντα ἔγγραφα τοῦ Πεῤῥαῖβοῦ, ὧν ἡ ἀπίωλεια καταδασανίζει ἤδη τὸ ἀσθενὲς μνημονικόν του.

Οὔτε τὸν Ῥήγαν οὔτε τοὺς συνεταίρους του ἐλάνθανεν ἡ πολέμιος ἀστυνομία τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας· ὅθεν διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὴν καταδρομὴν τῆς, ὤφειλον νὰ συνδεθῶσι σφιγκτότατα μετ' ἀλλήλων διὰ τοῦ ὑπερπίστεως καὶ πατρίδος ὄρκου, διατηροῦντες ἐχεμυθίαν καὶ μυστικὴν ἔχδοσιν τῶν ἀναγκαίων ἐγγράφων ἐκ τῶν ποιημάτων διὸ ὁ μὲν Γεωγραφικός Χάρτης, ὁ Δ' τόμος τοῦ Ἀναχάρσιδος, ἡ Φυσικὴ (α) καὶ ὁ Τρίπους ἐξεδόθησαν ἐλευθέρως, τὰ

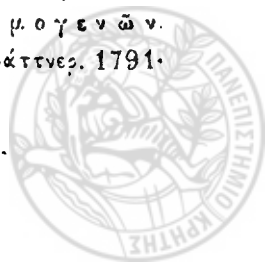
(α) Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν εὐρέθη μόνον ἡ Φυσικὴ, φέρουσα τὸν ἐξῆς τίτλον· Φυσικῆς ἀπάνθισμα διὰ τοὺς ἀγγίλους καὶ φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς

δὲ ἄσμεατα, ποίημάτις, ρατιωτικὸν ἐγκόλπιον
καλούμενον, καὶ τινες προσωρινοὶ πολιτικοὶ
κανονισμοὶ, ἐτυπώθησαν τὴν νύκτα ἐνάκρᾳ μουσικότητι
καὶ προσοχῇ, ἐξ ὧν ἐσάλησαν τινὰ κρυφίως εἰς διάφορα μέ-
ρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐχρησίμευσον εἰς προ-
κατήχησιν μόνον καὶ ἐνθουσιασμὸν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἀνάκτη-
σιν ἐθνικῆς ἐλευθερίας· ὅθεν, διὰ τὴν πραγματοποιηθῆ ὁ μέ-
γας οὗτος σκοπός, ἦτον ἀνάγκη μεγάλη νὰ εὑρεθῆ καὶ
ἰσχυρὸς βοηθός. Τοιοῦτος γοῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν,
καὶ μὲ τοιαῦτα φρονήματα δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἡ Γαλλίᾳ· μὴ
δυνάμενος, ἢ μὴ ἐμπιστευόμενος ἴσως ὁ Ῥήγας νὰ κερ-
δίση δι' ἄλλου μέσου τὴν συμπάθειαν τῆς Γαλλίας πρὸς
τὴν Ἑλλάδα, μετεχειρίσθη τὸ ἐξῆς ἐπιπόνημα· ἐφρόντι-
σεν ἐγκαίρως νὰ λάβῃ τεμάχιόν τι ρίζης ἐκ τινος δα-
φνοδένδρου κειμένου πλησίον τῶν ἐρειπίων τοῦ εἰς τὰ
Θετταλικὰ Τέμπη καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ πο-
ταμοῦ ὑπάρξαντος ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τοῦτο λαβὼν
καὶ δι' ἐπιτηδείου τεχνίτου κατασκευάσας ἐξ αὐτοῦ κομ-
ψὴν ταμβακοθήκην ἔπεμψεν αὐτὴν δῶρον πρὸς τὸν ἐν
Ἰταλίᾳ στρατάρχην τότε καὶ τροπαιοφόρον Ναπολέοντα
τὸν πρῶτον, ἐξιστορήσας σύνημα καὶ τὴν καταγωγὴν
τοῦ εἶδους τῆς ταμβακοθήκης.

Τοιαύτη νεοφανὴς καὶ περίεργος προσφορά ἐφάνη εὐά-
ρεστος εἰς τὸν ἥρωα, ὅθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐγένετο εὐνοϊκὴ
καὶ ἀρμοδία πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Ῥήγα, ὅστις, δραξάμενος

διὰ λέκτου ἐρανοῦ ἐν παρὰ τοῦ Ῥήγα Βε-
λεστινῆ Θετταλοῦ, οὗ τινος ἀναλώμασιν
ἐξεδόθη πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν.
Ἐν Βιέννῃ ἐκ τῆς τυκογραφίας τοῦ εὐγενοῦς Πράττνερ. 1791.

τοιαύτης επιθυμητῆς εὐκαιρίας, ἐξιστόρησεν ἐπομένως τὴν ἔλεεινήν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, καὶ θερμὴν αὐτῆς ἰκεσίαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Γαλλίαν, αἰτούσης παρ' αὐτῆς μετὰ δακρύων τὴν συντριβὴν τῶν πολυχρονίων ἀλύσων της. Ἡ συμπάθεια καὶ μεγαλοφροσύνη, πιθανὸν δὲ καὶ πολιτικὸν τι συμφέρον τοῦ ἥρωος, τὸν ἔδειξαν εὐδιάθετον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἣ δὲ τοιαύτη τοῦ Ναπολέοντος εὐδιαθεσία ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ῥήγαν χρηστὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, αἱ δ' ἐλπίδες αὗται ἐνισχύθησαν μετ' ὀλίγου, ὅτε, κυριευθείσης τῆς Βενετίας σὺν παντὶ αὐτῆς τῷ Κράτει, ὁ Ναπολέων ἐμνήσθη τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεώς του, προσκαλέσας ἀνυπερθέτως τὸν Ῥήγαν εἰς Βενετίαν, ὅστις μετὰ τὴν χαροποιὰν ταύτην ἀγγελίαν συνάξας ἅπαντα τὰ συγγράμματά του, καὶ ἐναποθέσας εἰς κιβώτια, τὰ μὲν μυστικοτυπωθέντα ὑποκάτωθεν, τὰ δὲ ἐλευθεροτυπωθέντα ἄνωθεν, προὔπεμφεν ἐσφραγισμένα εἰς Τεργέστην πρὸς τινα Ἀντώνιον Κορωνιὸν Χίου, μέλος ὄντα τῆς πατριωτικῆς ἐταιρίας, σὺντροφον δὲ εἰς ἐμπορικὸν κατὰστημα μετὰ τινος Δημητρίου Οἰκονόμου ἐκ Κοζάνης. Ἄλλ', εὐρεθέντος ἀτυχῶς τοῦ Χίου εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἰστροῦ δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις του, ἔλαβεν ἀντ' αὐτοῦ τὰ κιβώτια, καὶ φάκελλον ὀρισθ' γραμμάτων ὁ σὺντροφός του Οἰκονόμος, ὅστις, καὶ περὶ ἰδῶν μὴ ἀνήκοντα τὸν φάκελλον, μῆτε τὰ κιβώτια εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν, μὴ σεβασθεὶς διόλου τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, ἀπεσφράγισεν τὸν φάκελλον· δυσαρεστηθεὶς δὲ ὡς φαίνεται ἐκ τῶν γεγραμμένων ὑπῆγεν εἰς τινα φίλου του μεγαλέμπορον Πλασταρᾶν λεγόμενον, ἵνα συμβουλευθῆ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ δὲ Πλασταρᾶς ἰδὼν τὴν παράνομον πράξιν τοῦ Οἰκονόμου τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς. « Ὁ

φάκελλος ούτος, κύριε, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν σας, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν Χῖον, διὸ ἔπραξας ἀξιοκατάκριτον ἔγκλημα μὴ σεβασθεὶς τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, μολαταῦτα, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὴν κατάκρισιν καὶ πᾶν ἐνδεχόμενον μέλλον κακὸν συμβουλεύω σε ν' ἀνασφραγίσῃς αὐθωρεὶ τὸν φάκελλον, καὶ παραδώσῃς αὐτὸν πρὸς ὃν διευθύνεται. » Ἄλλ' ὁ Οἰκονόμος ἄλλα ἐν φρεσὶ κεύθων ἐξώκλειεν εἰς ἀσεβαστέραν πράξιν· δραμῶν γὰρ αὐθόρμητος εἰς τὸν ἐν Τεργέστη Νομάρχην (Βαρῶνον Πετόνην) παρέδωκεν εἰς χεῖράς του τόντε φάκελλον καὶ τὰ κιβώτια, οὗτος δὲ ἐφύλαττεν αὐτὰ ἐν παραβύστῳ, ἕως οὗ συλλάβῃ καὶ τὸν προδοθέντα.

Ἐφθασαν τέλος πάντων εἰς Τεργέστην μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅ,τε Ῥήγας καὶ Πεβρῆιδός, καταλύσαντες εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Βασιλικὸν πανδοχεῖον· περὶ δὲ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτός, καθ' ἣν ἐσοπέυεν ὁ Ῥήγας νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Πρόξενον τῆς Γαλλίας (Μπρεσσέ) καὶ λάβῃ τὴν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς Γαλλίας, δυνάμει μυστικῆς διαταγῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα ἀπέλθῃ ἐπομένως μετὰ τοῦ Πεβρῆιδου εἰς Βενετίαν, αἴφνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἀξιωματικός τις, ὅστις μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠρώτησε γερμανιστὶ τίς ἐξ ὑμῶν καλεῖται Ῥήγας; ἐγὼ ἀπήνητησεν ὁ ἴδιος· ἀμέσως προσκαλέσας δύο στρατιώτας, οὓς ἐπίτηδες εἶχεν ἀφήσει ἐκτὸς τοῦ δωματίου, διέταξεν αὐτοὺς νὰ μὴ συγχωρήσωσι τινα νὰ εἰσέλθῃ, μήτε νὰ ἐξέλθῃ, αὐτὸς δ' ἀνεχώρησεν ἀμέσως. Τοιοῦτον ἀπροσδόκητον καὶ καταπληκτικὸν συμβᾶν προὔξηνσεν εἰς τὸν Ῥήγαν αἰσθαντικωτάτην λύπην, ἐπενεγκὸν ἀνυπέροβλητον πρόσκομμα εἰς τοὺς ἐπιθυμητοὺς σκοποὺς του ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

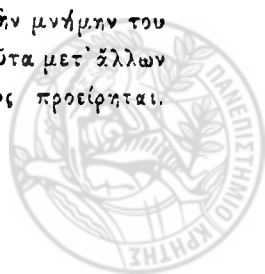
Ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος ἀμφοτέρων ὑπῆρχε πλέον ἀναπό-
δραστος ὑπεθύμισεν ὁ Πεβραϊβὸς τὸν Ῥήγαν νὰ καύ-
σωσι καὶ ἀφανίσωσι τινὰ μυστικὰ ἔγγραφα τῆς ἑται-
ρίας, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου πολλῶν ἄλλων ση-
μαντικῶν συνεταίρων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν ἔθνικὴν
σφραγίδα (α). Συναινέσαντος δὲ τοῦ Ῥήγα περὶ τῆς ἀ-
φανίσεως τῶν ἐγγράφων καὶ σφραγίδος, ἔδραμεν ὁ Πεβ-
ραϊβὸς νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὰ ἐκ τοῦ κιβωτίου, ἀλλ' ἰδόντες
οἱ στρατιῶται ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ μὴ συγχωροῦντες ν' ἀ-
φαιρέσῃ, οὔτε νὰ ψάσῃ τι σχεδὸν ἐκ τῶν παρακειμέ-
νων ἄνευ ἀνωτέρας διαταγῆς. Ἐπιτήδειος καὶ πολιτικὸς
ὢν ὁ Ῥήγας ἐκολάκευσε τοὺς στρατιώτας χορηγήσας ἐν
ταύτῳ εἰς ἕκαστον ἀνὰ ἓν χρυσοῦν φλωρίον· ἐν τῇ χρονο-
τριβῇ ταύτῃ εὐρίων εὐκαιρίαν ὁ Πεβραϊβὸς ἔρριψεν ἐκ τῆς
θυρίδος εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγίδα·

(α) Διάφοροι ὁμογενεῖς ἐν Βιέννῃ μεγαλέμποροι, ἐξ Ἡπει-
ρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καταγόμενοι, μέλη ὄντες τῆς
ἑταιρίας, προθυμοποιοῦμενοι νὰ συνδράμωσιν ἕκαστος τὸ κατὰ
δύναμιν εἰς τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας χρηματικὰς ἀνάγκας, ἐχο-
ρήγησαν εἰς τὸν Ῥήγαν ἔγγραφα πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ συν-
τρόφους αὐτῶν ταῦτα διετῆρει ὁ Πεβραϊβὸς ἐν τῷ κιβωτίῳ
του μετὰ τῆς Ἐθνικῆς σφραγίδος, ἧτις εἶχε περιφέρειαν Ἰ-
σὴν ἐνὶ ταλλήρῳ, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῆς ὑπῆρχον πλαγίως
τρία ῥόπαλα, ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τρεῖς σταυροί, εἰς δὲ τὴν
περιφέρειαν τὰ ἐξῆς ὑ π ἔ ρ π ἰ σ τ ε ω ς , π α τ ρ ἰ δ ο ς ,
ν ὁ μ ω ν κ α ἰ ἔ λ ε υ θ ε ρ ἰ α ς . Εἰδοποίησε λοιπὸν τὴν ἐ-
πιούσαν ὁ Πεβραϊβὸς τὸ συμβᾶν εἰς Βιένναν διὰ ταχυδρο-
μείου εἰς τοὺς συνεταίρους καὶ οὕτως ἀπέφυγον τὸν ἀναπό-
δραστον κίνδυνον οἱ καλοὶ πατριῶται, μὴ εὐρόντων τῶν ἀ-
νακοιτῶν δικαιολογημένην λαβὴν καταδιώξεως.

οὐδὲ στρατιῶται, εἴτε τῆς δωροδοκίας, εἴτε φυσικῆς συμπαθείας ἕνεκα, δὲν κατεμήνυσαν τὸν Πεβρζαϊδὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν ᾧ πρότερον ἐπηπείλουν ἀναφανδὸν τὴν καταδίκην του. Ἦλθε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Νομάρχης συνοδευόμενος ὑπ' ἄλλων ἕξ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἤρξατο ὁ πρῶτος νὰ ἐρωτᾷ τὸν Ῥήγαν πόθεν εἶναι, ποίου ἐπαγγέλματος εἶναι, πόσον καιρὸν καὶ ποῦ διέτριψεν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ποῦ ἤδη σκοπεύει νὰ ὑπάγῃ· ὁ Ῥήγας εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις ἀπήντησεν ἐν συντόμῳ, περὶ δὲ τῆς ὁδοιπορίας του εἶπεν, ὅτι διευθύνεται εἰς τὴν πατρίδα του· ὁ Νομάρχης κατὰ πρώτην φοράν δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν ἐξετάσῃ πλείοτερον, μῆτε τὰ πρὸς τὸν Κορωνιὸν γράμματά του νὰ τῷ φανερώσῃ, ἐν ᾧ ὁ Ῥήγας ἠγνόει εἰδέει καὶ τῶν κιβωτίων καὶ τῶν γραμμάτων τὴν κατάσχεσιν. Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ταύτην ἔστρεψαν τὰ ὄμματα καὶ πρὸς τὸν Πεβρζαϊδὸν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ μὴ ὄντος ἐγκρατοῦς τῆς Γερμανικῆς διαλέκτου, ἐν ἑλλείψει πρὸς τούτοις κυβερνητικοῦ διερμηνέως, ἀπήντησεν ὁ Ῥήγας, ὡς ἐξῆς. « Ὁ νέος οὗτος ὑπάρχει Θετταλὸς τὴν Πατρίδα, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Παύιας νὰ διδασθῇ τὴν Ἰατρικὴν, ἔλαβον δὲ αὐτὸν, κατὰ σύμπτωσιν, ἐκ Βιέννης ὡς συνοδοιπόρον μέχρι Τεργέστης, καὶ οὐχὶ πλέον· πεισθέντες οἱ ἀνακριταὶ διέταξαν ἀμέσως ὁ μὲν Πεβρζαϊδὸς νὰ μεταβῇ ἐλεύθερος εἰς ἄλλο δωματίον τοῦ πανδοχείου (α), ὁ δὲ Ῥήγας νὰ μείνῃ εἰς τὸ

(α) Ἡ μετάβασις τοῦ Πεβρζαϊδοῦ ἔσωσε διάφορα ἐγγράφα τοῦ Ῥήγα προτεθειμένα εἰς τὸ κιβώτιόν του, ἀπὸ τῆς συνεχοῦς μελέτης τῶν ὑποίων διετηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην του ζωπρὰ τὰ ἐνταῦθα καταχωρισθέντα· ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετ' ἄλλων διερρήρων ἀφῆρσαν οἱ Ἄγγλοι μετὰ 13ἔτη; ὡς προεῖρηται.

ματαιωθῶσιν αἱ ἐλπίδες τοῦ σκοποῦ μου εἰς μέρη ἐπικίνδυνα καὶ βάρβαρα, ἀπεφάσισα νὰ καταφύγω εἰς Κράτος ἰσχυρὸν, χριστιανικὸν, σοφὸν, φιλάνθρωπον καὶ φιλελληνικὸν (οἷον τὸ αὐστριακόν), ὅπου συνέγραψα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὸ ἔθνος μου, χωρὶς νὰ προξενήσω καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου παραμικρὰν ψυχρότητα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδίδων αὐτὰ μὲ πολλὴν μυστικότητα καὶ προσοχὴν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐξωτερικῆς ὑπονοίας· ἀλλ' ἐὰν ἤδη συνέλαβέ με ἡ Κυβέρνησις διὰ προδοσίας, τοῦτο θεωρῶ ὡς τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀποτέλεσμα, δὲν δύναμαι ὁμῶς ἀφ' ἑτέρου νὰ πειθῶ, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Αὐτοκράτωρ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἐνὸς ἀρχαίου ἐνδόξου Ἐθνους, ἤδη δὲ δεινοπαθοῦντος καὶ ἐλεεινολογουμένου· δὲν ἀγνοεῖ ὅτι οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ὑπῆρξαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ δυτικοσωτήριοι· δὲν ἀρνεῖται ὅτι αἱ σοφαὶ γνώσεις τῶν προπατόρων του ἐφώτισαν ἀπασαν τὴν Εὐρώπην· διὸ τρέφει χρηστὰς ἐλπίδας τὸ ἔθνος μου εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν τῆς Μεγαλειότητός του, καὶ πολλῶ μᾶλλον διότι καὶ τὸ Κράτος του οὐκ ὀλίγους κινδύνους καὶ αἱματοχυσίας ὑπέστη πολλάκις ὑπὸ τοῦ βαρβάρου καὶ ἀντιχριστοῦ τυράννου, τοῦ ὑπὸ βαρῶν ζυγῶν καταθλίβοντος ἤδη τὸ ἔθνος μου. Εὐχόμενος καὶ γὰρ νὰ ἴδω τὸ ἔθνος μου ὑπὸ χριστιανικὴν Βασιλείαν ὤφειλον νὰ γράψω ὅσα ὁ ὑπὲρ πατρίδος ζῆλος μὲ ὠδήγει κατὰ τοῦ ἀντιχριστοῦ· ἐὰν ὁμῶς ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός μου παρεξηγηθῆ καὶ ἐπομένως καταδικασθῆ, τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει διόλου, οὔτε ὁ θάνατος μὲ τρομάζει, μυριάδες γὰρ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθυσιάσθησαν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐπραγματοποίη-

σαν τὴν πραδειγματικὴν διαγωγὴν τῶν προγενεστέρων.»

Ταῦτα καὶ ἔτι πλείονα, ἄπερ ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου, ἀκούσαντες οἱ ἀνακριταὶ ἐκινήθησαν εἰς συμπάθειαν, τοῦ δὲ νομάρχου οἱ ὀφθαλμοὶ, ὡς ὑπὸ διαφόρων ἐβεβαιώθη· ἐδάκρυσαν (α), ὥστε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διέκοψαν τὰς ἀνακρίσεις, ἐνθαβρύναντες τὸν Ῥήγαν μὲ ἐλπίζομένην συμπάθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Μετά τινος ἡμέρας ἐφθασε βασιλικὴ διαταγὴ νὰ συλλάβωσιν ἀμέσως καὶ τὸν Περβραϊδὸν, συνωμότην ὄντα καὶ συνέταιρον τῷ Ῥήγῃ, πέμψωσι δ' ἀμφοτέρους εἰς Βιένναν· προσεκάλεσε δ' αὐτὸν διοικητικὸς κλητὴρ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὰς ἀρχάς, οὗτος δ' ἀπήντησεν ὅτι πολίτης ὢν Γάλλος δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἄλλην ἀρχήν, εἰμὴ ὁπότεν διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ Γάλλου προξένου· ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθη ὁ κλητὴρ πρὸς τὸν πρόξενον, ὅστις τοῦτον μὲν διέταξε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, τὸν δὲ Περβραϊδὸν ἔπεμψεν εἰς τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ ὑπασπιστῇ αὐτοῦ, παραγγείλας αὐτὸν μετὰ τὰς ἀνακρίσεις, νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Περβραϊδὸν εἰς τὰ ἴδια· τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τριῶν κατὰ συνέχειαν ἐξετάσεων· ἀλλ' ἐπὶ τέλους μὴ ἀγνοῶν τὸ καταχθόνιον σύστημα τῆς Αὐστρίας συνεβούλευσεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἵνα μῆτι ἀπευκταῖον, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, πάθῃ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως· ἐπραγματοποίησε λοιπὸν ὁ Περβραϊδὸς τὴν ὀρθὴν συμβουλήν τοῦ προξένου, ὁ δὲ ἀπόπλους του συνωδεύετο μετὰ ἐγ-

(α) Ὁ Νομάρχης ἦν τὸ γένος Οὐγγρος, ἐδάστασε μάλιστα τὴν εἰκόνα τοῦ Ῥήγα εἰς μνήμην, εὐρὼν αὐτὴν εἰς τὰ κιβώτια.

καρδίῳ στεναγμῶν καὶ φλογερῶν δακρύων ἔνεκα τῆς ἀποτυχίας τῶν ὑπὲρ πατρίδος συμφερόντων, καὶ τοῦ ἀτομικοῦ κινδύνου τοῦ πρωταγωνιστοῦ αὐτῆς, ὅστις ἅμα διετάχθη νὰ σταλῆ ὡς κατάδικος εἰς Βιένναν ἐπέπηξε τρεῖς μαχαιριδιόν τι εἰς τὴν κοιλίαν του, ἵνα ἀπαλλαγῆ τῶν μελλόντων κολαστηρίων ἄλλ' ἢ μικρότης τοῦ μαχαιριδίου, τὸ πάχος τῆς κοιλίας καὶ ἡ ταχεῖα συνδρομὴ τῶν στρατιωτικῶν φυλάκων ἐμπόδισαν τὴν αὐτοχειρίαςίν του (α). Θεραπευθεὶς δὲ μετὰ τινὰς ἡμέρας διὰ φροντίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐστάλη εἰς Βιένναν, ὅπου ἐβλήθη ἐν εἰρκτῇ μετ' ἄλλων προφυλακισθέντων συνεταιρίων τὰς δὲ ἐν Βιέννῃ γενομένας ἀνακρίσεις καὶ περ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διαρκεσάσας οὐδεὶς ἠδύνατο λεπτομερῶς γινώσκειν, διάφοροι ὅμως ὁμογενεῖς ἐπληροφοροῦντο ὑπὸ τινων σχετικῶν καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι διατελούντων, ὅτι τόσον ὁ Ῥήγας ὅσον καὶ οἱ συνεταιροὶ του ἔδειξαν σταθερὸν καὶ ἀτρόμητον χαρακτήρα, καταφρονήσαντες πάντα κίνδυνον ὑπὲρ πατρίδος· ἀλλὰ περιττὸν νομίζω, νὰ μάθωμεν τὰς ἀπανθρώπους ἐκείνας ἀνακρίσεις, ἀφ' οὗ πασιφανῶς εἶδομεν τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν παράδοσιν δηλαδὴ αὐτῶν εἰς τοὺς αἰμοσαγεῖς ὄνυχας τοῦ Σουλτάνου.

Μαθὼν ὁ Πασάνογλους τὰ λυπηρὰ συμβάντα τοῦ Ῥήγα καὶ τὴν τελευταίαν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, προκατέλαβεν ὅλας τὰς δημοσίας καὶ στενωποὺς ὁδοὺς καὶ τὸν Ἰστρον μὲ ἐνοπλον δύναμιν, ὅπως σῶσῃ τοῦ κινδύνου τὸν σωτήρα καὶ ὁδηγόν του· μὴ δυνάμενος λοιπὸν

(α) Μεθ' ἡμέρας ἐπτὰ τῆς ἀποπειρᾶς ἀπέπλευσε καὶ ὁ Περόραιος εἰς Κέρκυραν.

ὁ Πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου νὰ διαβιάσῃ τοὺς καταδίκους εἰς Κωνσταντινούπολιν, διετάχθη ἐκ νέου νὰ τοὺς θανατώσῃ εἰς Βελιγράδιον· οὗτος δὲ, προσποιηθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ τοὺς πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἰστρου, διέταξε νὰ ἐκβάλλωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς εἰρκτῆς ἀνὰ ἓνα καὶ πνίγωσιν εἰς τὸν ποταμόν· ἔμεινε δὲ τελευταῖος καὶ ἑβδομος (ἑπτὰ ἦσαν ἅπαντες) ὁ Ῥήγας, ὃν θέλων τις Τοῦρκος νὰ σύρῃ βρβαρικῶς διὰ τῆς χειρὸς ἀντημείφθη διὰ μιᾶς πυγμῆς, ἣτις τόσον ἰσχυρὰ ὑπῆρχεν, ὥστε ἔβριψεν αὐτὸν χαμαὶ ἡμιθανῆ· λαβὼν τούτου εἰδησιν ὁ Πασᾶς διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσιν ἐν τῇ εἰρκτῇ διὰ πυροβόλου ὄπλου, τὸν δὲ νεκρὸν νὰ ρίψωσιν εἰς τοῦ Ἰστρου τὰ ρεύματα, ἵνα μὴ εὐρόντες αὐτὸν ἐνταφιάσωσιν οἱ Γκιαούρηδες· εἰσελθόντες λοιπὸν δύο Τοῦρκοι πρὶν διευθύνωσι κατ' αὐτοῦ τὰς πιστόλας των ἤκουσαν ἐκ τοῦ στόματός του ἐν τουρκικῇ διαλέκτῳ τὰ ἑξῆς· « οὕτως ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια· ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται ἡ ὥρα ὅτε θέλει βλαστήσει, καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξει τὸν γλυκὺν καρπόν. »

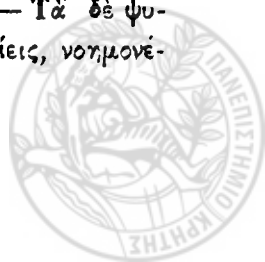
Ἐνῶ εὐρίσκετο φυλακισμένος ὁ Ῥήγας εἰς Τεργέστην, ἀκούσας ὁ νομάρχης τὴν ἀπόπειραν τῆς αὐτοχειριάσεώς του, ἀνέστη ἐκ τῆς καθέδρας καὶ εἶπε : « κρίμα, κρίμα ν' ἀποθνήσκωσι τοιοῦτοι ἄνθρωποι διὰ τοιοῦτου θανάτου »· εὐρεθεὶς παρὼν εἰς Ἕλληνα ἔμπορος ἀπήντησεν « ὄψεται ὁ αἴτιος », ὑπολαβὼν δὲ ὁ Νομάρχης ὡς αἴτιον τοῦ θανάτου τὸν προδότην, ἀπεκρίθη· « εἶθε νὰ μὴ ἐγεννῶντο εἰς τὸν κόσμον τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα τέραρατα ». Διασπαρεὶς εἰς τὴν πόλιν ὁ λόγος οὗτος ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας εἰς τρόπον, ὥστε ἀπέφευγον πλέον τὴν κοινωνίαν τοῦ Οἰκονόμου, κηρύττοντες αὐτὸν ἀναφαν-

δὸν Ἰούδαν· δυσανασχετῶν δὲ ἔνεκα τούτου ὁ Οἰκονόμος ἔσπευσε νὰ παραπονηθῆ εἰς τὸν Νομάρχην, καὶ ζητήσῃ ἐνταύτῳ ἱκανοποίησιν· ἀλλ' οὗτος τῷ εἶπεν· «ἐὰν ἦσαι βέβαιος ὅτι ἀδίκως συκοφαντεῖσαι, καταμήνυσον τοὺς συκοφαντοῦντάς σε εἰς τὸ δικαστήριον· τούναντίον ἐκεῖνοι δὲν ἁμαρτάνουσι λέγοντες τὴν ἀλήθειαν.»

Πολλοὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος δὲν ἐσκόπευε νὰ παραδώσῃ τὸν Ῥήγαν εἰς τὸν Σουλτάνον, εὐχαριστούμενος εἰς μόνην τὴν ἐξορίαν του, καὶ ὅτι δεῖναι περιστάσεις τὸν ἠνάγκασαν νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐσκόπευεν ἡ Γαλλία νὰ κηρύξῃ κατ' αὐτοῦ πόλεμον, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος ἐπηπεῖλει νὰ πράξῃ ὡσαύτως, ἐὰν δὲν τῷ παρεδίδοτο ὁ Ῥήγας, προσέθετον δὲ καὶ ὅτι δὲν ἠμέλησε νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τοῦ Ῥήγα· ἀλλὰ τίς, ὅσον μικρόνους κἂν ἦ, δύναται νὰ βασιοθῆ εἰς τὰ φημιζόμενα, ἀφ' οὗ αἱ πράξεις τὰ ἀπέδειξαν ἀναφανδὸν ψευδέστατα ;

Ἡ περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τινῶν ψυχικῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα, ἀξιοπεριέργος οὔσα, συμφέρει, νομίζω, νὰ γένη ἐνταῦθα γνωστή· ὅθεν λέγομεν, ὅτι ἡ μὲν φυσικὴ του διάπλασις ὑπῆρχεν ὡς ἑξῆς.

Ἐἶχεν ἀνόστημα μεσαῖον, λαιμαυχένα παχὺν, πρόσωπον ἐρυθρολευκόχρουν καὶ στρογγύλον, στόμα μεσαῖον, μύστακα ξανθὸν, ῥίνα πλατεῖαν μᾶλλον, ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, ὄφρυς δασείας, μέτωπον πλατὺ, κροτάφους ὀγκώδεις, ὦτα πλατέα, κόμην ὑπομέλαιναν, ἦτο καθόλου μεγαλοστρογγυλοκέφαλος καὶ εὐρωστος. — Τὰ δὲ ψυχικά του προτερήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς· χαρίεις, νοσημονέ-

στατος, ζωηρός ἐκ φύσεως, ἐτοιμόλογος, φιλόπονος, ολιγαρκής, συμπαθής· φέρων δὲ τὴν πειθῶ εἰς τὰ χεῖλη εἰλκυε πάντας εἰς τὰς συμβουλὰς του, δὲν ἐσέβετο τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἑλληνοσ, ἤλεγχε μάλιστα πολλάκις τοὺς ἐπὶ λαμπρᾷ οἰκογενείᾳ, ἢ πόλει σεμνυνομένους, κακότηεις δὲ ὄντας.

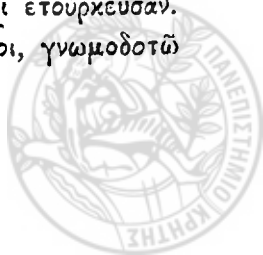
Ἐπειδὴ λόγιός τις Ἑλλήν ἐν Βιέννῃ εἶπεν· ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Ῥήγα ἦτο καλλίτερον νὰ συντάττωνται εἰς τὸ ἑλληνικώτερον πρὸς διόρθωσιν τῆς γλώσσης, ὁ Ῥήγας, παρόντων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, τῷ ἀπήνητησεν « ἐν ὄσῳ, φίλε μου, ὁ Χασάνης καὶ ὁ Μεχμέτης τυμπανίζουσι διὰ τῆς σιδηρᾶς ράβδου τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑλληνοσ, οὗτοσ οὔτε καιρόν, οὔτε νοῦν ἔχει νὰ διδαχθῆ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσίν του, ἢ νὰ διορθώσῃ τὴν παροῦσαν· ὅθεν δὲν δύναται νὰ ἐνοησῇ τοὺς λαλοῦντας ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του, εἰμὴ, ὅταν τῷ λαλῶσιν εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ ἐκ βρέφουσ διάλεκτον· ἀφ' οὗ ὁμοσ φωτισθῆ διὰ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης περὶ τῶν συμφερόντων του, δρᾶξῃ τὰ ὄπλα, καὶ καταδαμάσῃ δι' αὐτῶν τὸν Χασάνην καὶ Μεχμέτην, τότε ἐλεύθεροσ ὦν δύναται νὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῆ καὶ πρὸς Ὀμήρουσ καὶ Θουκυδίδασ, τότε δὲν ἔχει χρεῖαν πλέον ἄλλων συμβούλων περὶ τῆς διαγωγῆσ του, τότε μετὰ τὴν πτώσιν τῆσ τυραννίασ δύναται νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν διάλεκτόν μας.» Εἰς τοὺσ λόγουσ τούτουσ πεισθεῖσ ὁ νέοσ ἐκεῖνοσ λόγιόσ ἠτήσατο συγγνώμην.

Δις καὶ τρις τῆσ ἐβδομάδοσ ἐγένετο ἐν Βιέννῃ μυστικὴ συνομιλία ὑπὸ νοημονεστέρων καὶ πρακτικωτέρων ἐταιριστῶν, προσδιωρισμένων ἐπίτηθεσ παρὰ τῆσ ἀδελφότητοσ, προεδρεύοντοσ δὲ πάντοτε τοῦ Ῥήγα, ὅπου ἐσυσκέπτοντο

περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Μεταξὺ τῶν διαφόρων συναιρέσεων συνέπεσε ν' ἀκούσῃ ὁ Ῥήγας πρὸ τῆς εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδου δύο νέους διαφιλονεικοῦντας περὶ ἐθνικότητος, καταγομένους τοῦ μὲν ἐξ Ἄρτης τῆς Ἡπείρου, τοῦ δὲ ἐκ Φιλιππουπόλεως τῆς Θράκης· ὁ πρῶτος βεβαιῶν ἐαυτὸν γνήσιον Ἕλληνα ἀπεδέχετο τὸν δευτέρου ὡς Θραῖκα· ἡ διαφιλονεικίαις αὕτη ἠρέθισε τὸν Ῥήγαν νὰ τοῖς ἐκφράσῃ μειδιῶν, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὰ ἐξῆς.

« Δὲν ἤλπιζον, γνήσια τέκνα τῆς πατρίδος ν' ἀκούσω ἀπὸ τοῦ στόματος ὑμῶν τοιαύτην διένεξιν βλάπτουσαν καιρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἐνῶ δὲν διστάζω διόλου ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἀμφοτέρων ὑμῶν τὸ φρόνημα καὶ ὁ ζήλος ὑπὲρ πατρίδος εἰσι σταθερὰ καὶ ἀκαταγώνιστα· διὸ συμπεραίνω ὅτι προέκυψεν ἡ διαφορὰ ὑμῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ παρεξηγήσεως μᾶλλον τῆς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀκριβοῦς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας· καὶ ἰδοὺ ἐξηγοῦμαι. Εἰ μὲν διαιρεῖτε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐπαρχίας, τότε οὐδεὶς ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ὑπάρχει Ἕλληνα, εἰ μὴ οἱ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντες, διότι αὕτη πρῶτον ὠνομάσθη Ἑλλάς ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη· καὶ ἡγεμόνευσεν ὁ Ἕλληνα, τοῦ ὁποίου τὸ ἔθνος διεδόθη· ἐπομένως εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ νήσους· ἐξ αὐτοῦ ἔγιναν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολλὰ ἀποικία φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα εἰς τε τὰ Ἀνατολικά, Δυτικά, Βόρεια καὶ Μεσημβρινὰ μέρη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας ἀποικησάντων (ὅπου καὶ Μειζων Ἑλλὰς, ὠνομάσθη) οὐδεμία ἐλπὶς βοηθείας ὑπάρχει πλέον, διότι πάντες ἐπάπευσαν, οὔτε ἀπὸ πολλῶν τῆς Ἀσίας μερῶν, διότι ἐτούρκευσαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κύριοι, γνωμοδοτῶ

ἐν πεποιθήσει ὅτι, ἐκ μὲν τῶν πρὸ Χριστοῦ προπατόρων μας νὰ δράξωμεν τὴν σοφίαν, τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν ἀνδρίαν, ἅπερ καὶ ἐκείνους ἀπὸ θανάτου, καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀνεξάλειπτου μνήμην τῆς ἐλευθερίας ἄφησαν· ἐκ δὲ τῶν μετὰ Χριστὸν σοφῶν καὶ ἀγίων Πατέρων μας νὰ ἐνστερνισθῶμεν τὰς θεοπνεύστους αὐτῶν ἐντολάς, ζῶντες διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀδελφοὶ ἀχώριστοι.

Οἱ πρὸ Χριστοῦ προπάτορές μας ἐμάχοντο ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, οἱ δὲ μετὰ Χριστὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, τὴν ὁποῖαν, εἰ καὶ, ἐξ ἀνάγκης ὑπεδούλωσαν, ἐφύλαξαν ὅμως μὲ ἀμίμητον μεγαλοφυχίαν καὶ θυσίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἣτις ἔσωσε τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ψυχολόγοντα ἐθνισμόν, καὶ ἤδη ἐλπίζομεν ἐν ὀνόματι αὐτῆς νὰ ἐορτάσωμεν τῆς πατρίδος τὴν ἀνάκτισιν.

Διὰ νὰ ἡμεῖθαι λοιπὸν εὐέλπιδες πρὸς τὴν ἐθνεγεροίαν, πρέπει, ὅσοι εἴμεθα ὀρθόδοξοι νὰ φρονῶμεν καὶ δοξάζωμεν ὅτι ἐσμέν ἅπαντες μιᾶς οἰκογενείας, καὶ μιᾶς πατρίδος γνήσια τέκνα, καὶ οὕτω συσσωματωμένοι ὁμοθυμῶς, καὶ χειρῶν γινόμενοι ὑπὸ ἐμπείρων ὁμοθρήσκων ὀδηγῶν δυνάμεθα νὰ ἀποπερατώσωμεν ἐπιτυχίως τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνεγεροίας, ὅπερ προσκτᾶται διὰ τῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀμίλλης, καὶ ὅταν ἐπισπεύσωμεν τὴν πάγκοινον τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασιν, τότε καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας ἀναγνωρισθῆσεται παρὰ πάντων μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκάστου τῶν πρὸς τὸ ἔθνος χρεῶν του.»
Εὐάρεστος καὶ ἀξιέπαινος, νομίζω, θὰ φανῆ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ μετὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐμβριθεῖς λόγους τοῦ 'Ρήγα ἐξῆς ἀπάντησις τῶν νέων — « Ἰδού, κύριε, ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους, ὡς ἀδελφοὶ ὀρθόδοξοι καὶ συμπολίται

ἀχώριστοι, πειθόμενοι πάντοτε εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος.» Πόσην ἄραγε ἐντύπωσιν καὶ ἄννησυχίαν προξενεῖ τὸ ῥηθὲν παράδειγμα τῶν δύο νέων εἰς τὰς εὐαίσθητους ψυχὰς τῆς σημερινῆς νεολαίας μας ; Τοῦτο δὲν μὲ λανθάνει διόλου, εὐτε φροντίζω νὰ τὸ μάθω παρ' ἄλλου, διότι ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας τὸ ἐδοκίμασα ἀτομικῶς, ἐκπληρῶν πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπιμόνως τὸ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ φιλοπατρίαν ὀφειλόμενον αἶσθημα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰς Βιένναν ἀφίξεως δὲν ἠμέλησεν ὁ Ῥήγας νὰ σχετισθῆ καὶ μὲ τὸν περίφημον Ἰατροφιλόσοφον Πέτρον Φράγκ, τοῦ ὁποῦ ὁ εἰλικρινὴς φιλελληνισμὸς κατέπεισε νὰ τὸν σέβηται, ὡς ἄλλον Κανταρτζῆν, ἐν Βουκουρεστίῳ· ἡ συναναστροφή ἀμφοτέρων ἐγένετο συνεχῆς καὶ ἀμοιβαία· ὅσους Ἕλληνας ἰάτρουεν ὁ Φράγκ παρ' οὐδενὸς ἐλάμβανε πληρωμὴν, ἀλλ' ἐσυμβούλευεν αὐτοὺς νὰ τὴν δίδωσιν εἰς τὸν Ῥήγαν, ἀναγκαίαν οὖσαν εἰς ἐκδοσιν βιβλίων πρὸς φωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἠπατήθη τῷ ὄντι ὁ Ῥήγας δούς τὰ πιστὰ εἰς τὸν Φράγκ, ἐπειδὴ μετὰ τὴν καταδίκην καὶ θάνατόν του πολλοὺς φυλακισμένους, ἕκτὸς τῶν προμνησθέντων, ἐν Βιέννῃ Ἕλληνας συνεταιίρους του ἀγνοοῦντας τὸ μέλλον τῆς τύχης των ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ κινδύνου ὁ ἀλλοεθνῆς, ἀλλὰ φιλέλλην τὴν ψυχὴν Φράγκ, διότι, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἰδιαιτέραν εὐνοίαν εἶχε, καὶ ὑπὸ τῶν σημαντικῶν αὐλικῶν του οὐκ ὀλίγην ὑπόληψιν ἀπελάμβανεν.

Ὅφειλῶ πρὸς τούτοις νὰ ὁμολογήσω μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν πρὸς ἐμέ (α) εὐεργεσίαν· καὶ τὰς ἀξιομνη-

(α) Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ συμβεβᾶσά μοι ὀφθαλμία, καὶ ἡ κοινὴ

μονεύτους παραγγελίας του. Πάσχων γὰρ ὑπὸ δεινῆς ὀφθαλμίας ἐθεραπεύθη ὑπ' αὐτοῦ ἐντελέστατα, ὡς τὸ ἐπὶ τὸν αὐχένα μου σημεῖον τῆς θεραπείας εἰσέτι φαίνεται. Πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥήγα τὴν καταγωγὴν μου ἐκάθισε πλησίον μου, ἤρξατο δὲ ἐρωτᾶν λεπτομερῶς τὴν αἰτίαν τῆς ὀφθαλμίας, ἣ, σαφέστερον εἶπειν, τῆς τυφλώσεως, συμβάσης ἔκ τινος ὑπερβολικῆς αἰμορραγίας τῆς ῥινός, ἐνῶ ἀνεγίνωσκον τὸν δεινὸν Πλούταρχον. Τοῦτο ἀκούσας καὶ ἀψάμενος τῆς χειρός μου εἶπέ μοι τὰ ἑξῆς· « μὴ φοβοῦ, φίλον τέκνον, τῆς Ἑλλάδος· ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἔξεις, ὡς τὸ πρῶτον, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σου· ἀνταμοιβὴν δὲ περὶ τούτου ἄλλην δὲν ζητῶ παρὰ σοῦ, εἰμῆ, ὅποταν σὺν Θεῷ ὑπέγῃς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, μὴ λησμονήσης νὰ προσφέρῃς τοὺς ὀφειλομένους ἀσπασμούς μου εἰς τὸν ἐν Λαρίσση ἀξιολάτρευτον τάφον τοῦ διδασκάλου μου Ἰπποκράτους, εἶπε δὲ αὐτῷ πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ μαθητῆς του, Πέτρος Φράγκ, ἰάτρευσε τοὺς ὀφθαλμούς σου σεβόμενος τοὺς ἀπογόνους του. »

Ἀφίχθεις, ὡς προεβόρηθη, τῷ 1797 ὁ Πεβραϊδὸς εἰς Κέρκυραν εὔρε Κυβέρνησιν ἐλευθέραν, ἥτοι δημοκρατικὴν· ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐσχετίζετο μὲ πατριώτας Ἑπτανησίους, Παργίους καὶ Ἑπειρώτας, οἵτινες, διὰ τὰς συμβάσεις αὐτῷ ἐν Αὐστρίᾳ καταδρομὰς ἐδείκνυον συμπάθειαν καὶ φιλοξενίαν· ἡ ἐλευθέρᾳ λοιπὸν Κυβέρνῃσι τῶν Γάλλων, καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμός τῶν Ἑπτανησίων, καὶ Στερεοελλαδιτῶν ἠρέθισαν αὐτὸν νὰ δευτεροτυπώσῃ τὰ δύο ἄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ κατωτέρω ἰδικόν

φήμη τοῦ Φράγκ, ταῦτοχρόνως δὲ καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Ῥήγα μὲ ἠνάγκασαν ν' ἀπέλθω εἰς Βιένναν πρὸς ἐντελῆ θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ συναγωνισμὸν ἐπομένως μετὰ τοῦ Ῥήγα.

του στιχουργῆθεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, (α) ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ νομιζομένη προοδευτικὴ πεποιθήσις του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ὑπῆρξε καὶ ἐνταῦθα ὀλιγοχρόνιος, διότι τῷ δευτέρῳ ἔτει (1798) ἐκινήθη ῥωσσοθωμανικὸς στόλος διὰ νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, τοὺς ὁποίους μετὰ τεσσάρων μηνῶν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ἀπέβαλε διὰ συνθήκης· ὠνομάζετο δὲ, τοῦ μὲν ῥωσσοῦ στόλου ὁ ναύαρχος Οὐσακῶφ, τοῦ δὲ ὀθωμανικοῦ, Καδίρ-βεῖς. Ἡ νεοσχηματισθεῖσα ἤδη Κυβέρνησις, οὔσα πίντη ἐναντία τῆς πρώτης, ἐπέφερεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, οὐκ ὀλίγον φόβον καὶ ἀπέχθειαν εἰς τοὺς δημοκρατοφρονοῦντας, τύχη δὲ ἀγαθῆ, οἱ Ῥῶσσοι ἐδείχθησαν συμπαθητικοὶ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν Ἑλλήνων· ἐὰν, κατὰ δυστυχίαν, ὑπῆρχον μόνον Τοῦρκοι, ἔμελλε τότε νὰ γένη τρομερὰ κατὰ τῶν Ἑπτανησίων καταδρομὴ τοιοῦτος γενικὸς φόβος ἠνάγκασε καὶ τὸν Περβραϊδὸν νὰ ρίψῃ καὶ πυρπολήσῃ εἰς τὸν φοῦρνον ἅπαντα τὰ δευτεροτυπωθέντα ἄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ καὶ τὸ ἰδικόν του, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ διαγωγὴν σύμφωνον πρὸς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, φερόμενος, δηλαδὴ κατὰ τὸ φέρον· ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν προφύλαξιν καὶ ἤσυχον διαγωγὴν του, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὸ ἰσθόλον ὄπλον τῆς συκοφαντίας χαιρεκάκων τινῶν καὶ χαμερπῶν χάρις δὲ εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Ῥῶσσον Πρέσβυν, Ἐλευθέριον Μπενάκην τὸν ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν γραμματέα τεῦ Ῥῶσσοῦ Ναυάρ-

(α) Εὔρον αὐτὸ ἤδη ἐν Ἀθήναις τετυπωμένον μετὰ διαφορῶν ἄλλων ἀσμάτων, ἀλλὰ παρηλλαγμένον εἰς πολλὰ μέρη, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα· διὸ τὸ ἀντέγραψα κατὰ τὴν πρώτην του ποιήσιν.

χου, Γεώργιον Παλατίνον, Κεφαλλῆνα, οἵτινες οὐ μόνον ἀπὸ πάσης ποινῆς τὸν ἀπήλλαξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσύστησαν ὡς ἀφωσιωμένον εἰς τὸ ῥωσικὸν Κράτος, καὶ οὕτως ἐτιμῆθη ἐπομένως μὲ βαθμὸν Μ α γ ι ὄ ρ ο υ (ταγματάρχου) εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Παραλείπονται τὰ περαιτέρω ἐνταῦθα ὡς μὴ ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα, ἀλλ' εἰς τὸν συνέταιρόν του τὸν πραγματοποιήσαντα ἐπομένως μετὰ πολυχρονίων ἀτρύτων κόπων, τρομερῶν κινδύνων πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν τοὺς πατριωτικοὺς σκοποὺς μέχρι τέλους.

Ἴδού καὶ τὸ προμνησθὲν ᾄσμα.

Τί καρτερεῖτε, φίλοι, καὶ ἀδελφοί ;
Τί δὲν κινεῖτε γλῶσσαν, καρδίαν, σπαθί ;
Ἵσαν ἄετ' ἄς πετάξωμεν,
Βαρβάρους νὰ σπαράξωμεν·
Πατρίς, σταυρὸς, τυράνν' χαμῶς,
Ταῦτα νὰ ᾄηαι παρόλα·
Σκλάβοι σεῖς πλέον μὴ καταδέχεσθε,
Μήτε νὰ ἦσθε, μήτε νὰ λέγεσθε,
ἀνδρεῖα παλληκάρια,
σοφῶν ἀνδρῶν κλωνάρια.
Λοιπὸν ὁμῶστε, καὶ ξεσπαθῶστε
Γιὰ τὴν γλυκεῖά μας πατρίδα.
Ὁ Λεωνίδας, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς,
Ἐπαμινώνδας, κί αὐτὸς ὁ Περικλῆς,
προπάτορές μας εἶν' αὐτοὶ
ὅλος ὁ κόσμος ἐκφωνεῖ·
Λοιπὸν θαρρῶεῖτε, κί ἀνδρειωθῆτε
Γιὰ τὴν γλυκεῖά μας πατρίδα.

Πατρίς μᾶς κράζει, ἑλᾶτ' ἄς δράμωμεν
Σάλπιγξ φωνάζει, νίκας νὰ κάμωμεν,
ἰδοῦ καιρὸς ὅπ' ἔφθασεν
ἡμέρα δόξης ἔλαμψε·

Λοιπὸν ὁμόστε, καὶ ξεσπαθῶστε

Γιὰ τὴν γλυκεῖά μας πατρίδα·

Ὡ παμφιλτάτη Ἑλλάς πατρίδα μας,

Γιὰ ἰδὲς τὸν ζῆλον, καὶ προθυμίαν μας·

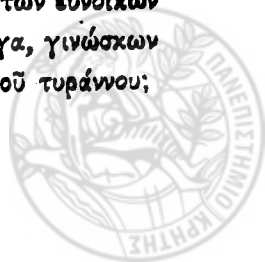
γυμνὰ σπαθιά βαστάζομεν,

ὄλ' ὁμοφώνως κράζομεν,

Νὰ ζῆ, νὰ ζῆ, καὶ τρίς νὰ ζῆ

φίλη πατρίς, καὶ τὸ γένος.

Συνομιλῶν ἐν Κερκύρα μετὰ τοῦ ἀοιδίου Α. Ψαλῖδα διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων περὶ τῶν συμβάντων τοῦ Ῥήγα ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, μαθὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ῥήγα εἰς τὸν ἐν Βελεγραδίῳ Πασᾶν, ἔγραψε μ' ἐπίτηδες ταχυδρόμου πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ τῷ κάμῃ τὴν χάριν πέμπων αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα, αὐτὸς δὲ ὑπέσχετο νὰ τὸν διευθύνῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸν Σουλτάνον· ἀλλ' ὁ Πασᾶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σουλτανικῆς ὀργῆς, καὶ διατήρησιν τῆς ἀτομικῆς φιλίας τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἠπείρου, ἀπήντησε προσποιούμενος καὶ λυπούμενος δῆθεν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα ἔλαβε τὸ γράμμα του. Περιέργος ἢ ὑπόθεσις αὕτη· ὁ Φάλαρις ἄραγε αὐθόρμητος, ἢ ἑτεροκίνητος ἔπραξε τοῦτο; Ἐὰν τὸ πρῶτον, τοιοῦτον αἶσθημα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, καὶ τίς ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν του ἐτόλμα νὰ προτείνῃ γρῦ ὑπὲρ τοῦ Ῥήγα, γινώσκων ἀλανθάστως τὴν δολιότητα καὶ ἀπιστίαν τοῦ τυράννου;

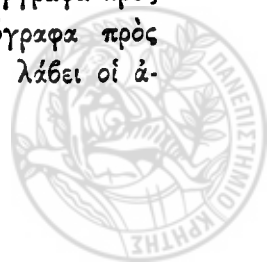
Ὁ τολμήσας καὶ ἐρεθίσας αὐτὸν νὰ ζητήσῃ τὸν Ῥήγαν ὡς ἀναγκαῖον δῆθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὑπῆρξε Κυρρίτζης τις ἰατρός Ἰωαννίτης, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Πέτρου Φράγκ ἐν Βιέννῃ, καὶ μέλος τῆς ἐταιρίας· ἀλλ'ὅ ἐνταῦθα ὑπὲρ πατρίδος ζῆλός του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ῥήγα δὲν εἶχε σύντροφον τὴν φρόνησιν, διότι ἐφαντάσθη νὰ συνδυάσῃ τὸν ἀνθρακέα μὲ τὸν κναφέα, πρὶν προσυσκεφθῆ ὅτι, μῆτε ὁ πρῶτος, μῆτε ὁ δεύτερος ἐπέιθετο ν'ἀλλάξῃ τὸ φρόνημά του· διὸ φρονῶ ἐν πεποιθήσει ὅτι, εἰ μὲν ὁ Ῥήγας διευθύνετο εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ἐκεῖνοι, ὅσοι, εἴτε Ἕλληνες εἴτε Τοῦρκοι, ἤθελον τολμῆσαι νὰ τὸν καλημερίσωσιν, ἔμελλον νὰ λάβωσιν εἰς ἀνταμοιβὴν τὴν ἀγχόνην, ἢ τὴν ποδοθραυσίαν, ἢ, κατ' ἐπιείκειαν, τὴν ποδοκάκκην. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνθυμεῖται ἀκούσας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ὁ ἀξιοσέβαστος καὶ παλαιὸς φίλος μου Κ. Ἀσώπιος, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι Κ. Δούκας, ὁ Κωφός, γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ οὐχὶ ὁ ῥήθεις Κυρρίτζης παρεκίνησε τὸν Πασᾶν πρὸς τοῦτο, καὶ ὅτι κυρίως ἐζήτηι δῆθεν ὡς πάσχων τὸν ἀξιόλογον ἰατρὸν Δημήτριον Ζησσιῶν, συνέταιρον καὶ συγκατάδικον μετὰ τοῦ Ῥήγα· δυσκολεύομαι ὅμως νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Δούκας ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀπάτην, ἐνῶ οὔτε τὸ παραμικρὸν νεῦμα τοῦ Φαλάριδος τὸν ἐλάνθανε· καὶ ὁ κύριος προσέτι Α Λιδωρίκης, αὐλικὸς ὧν τότε καὶ εὐνοούμενος, ἐρωτηθεὶς ἤδη ὠμολόγησε τὴν προσπάθειαν τοῦ Πασᾶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Ῥήγα. Ἀπὸ ἄπειρα τοιαῦτα παράνομα παραδείγματα τοῦ Φαλάριδος καταχωρίζομεν ἐνταῦθα καὶ τὸ κατωτέρω ἀνέκδοτον, ὡς κατάλληλον πρὸς γνῶσιν καὶ κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου.

Πολιορκουμένου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ

1821 ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, ἐνεφανίσθησαν πρὸς ἐπικουρίαν του ὑπέρτους τριακοσίους Σουλιώτας, ἀντικρὺ ἐπίτινα ῥάχιν Κ ο σ μ η ρ ἄ ν λεγομένην, καὶ ἤρξαντο πυροβολεῖν· ὁ Πασᾶς περιστοιχούμενος ὑπὸ πολλῶν δούλων, προσέτι δὲ καὶ πέντε ὁμήρων Σουλιωτῶν, ἀνέβη εἰς τὸ ὑπερῶον τῶν μεγάρων του πρὸς περισσοτέραν περιέργειαν· ἀλλὰ παραδόξως στρέψας τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὸ στρατόπεδον, ὑψώσας τὰς χεῖράς του ἀπέδιδε συνεχεῖς σφακέλους λέγων· «ναλέτ, ναλέτ, (ἀνάθεμα, ἀνάθεμα) νὰ ἔχῃς Σουλτὰν Μαχμούτ ὅπου κατατρέχεις τοὺς πιστοὺς Μωαμεθανοὺς, καὶ τοὺς κατήντησες νὰ ζητοῦν βοήθειαν ἀπὸ ἀλλοπίστους, καὶ δὲν βλέπεις ὅπου αὐτοὶ ἐσήκωσαν κεφάλι κατὰ τῆς Τουρκιᾶς.» Ταύτην τὴν μαρτυρίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ἀξιοτίμου συνταγματάρχου Ναστούλη Δαγκλῆ ἐνὸς τῶν πέντε ὁμήρων ὄντος τότε, ἀκούσαντος τοῦ ἰδίου Πασᾶ εἰπόντος τοὺς ἀνωτέρω λόγους.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν, ὁ βίος, αἱ πράξεις καὶ τὸ τέλος τοῦ πρωταγωνιστοῦ καὶ πρωτομάρτυρος τῆς πατρίδος, ἐξ ὧν τὰ μὲν κατ' ἐπανάληψιν ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδον, καὶ ἀτομικῶς ἐδοκίμασα, τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου πολλὰκις ἤκουσα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς ἀξιοπίστων ἐπληροφορήθη· ἱκανὰ, νομίζω, καίπερ ὀλίγα, νὰ διεγείρωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, καὶ ἔπαινον τῶν μεταγενεστέρων ὁμογενῶν· ἀλλ' ἐὰν εἴχομεν ὅλα τὰ πατριωτικὰ πονήματά του, τὸν θαυμασιώτατον δηλαδὴ ὄ ρ γ α ν ι σ μ ὀ ν τὸν συνταχθέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ δοθέντα εἰς τὸν Πασβάνογλου, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ἔγγραφα σχέδια δι' ὧν ἐδικαιολόγει τὴν ἀποστασίαν του, προσέτι δὲ τὰ τρία σημαντικὰ ἔγγραφα πρὸς τὸν μέγαν Ναπολέοντα, καὶ ἄλλα ἀλληλόγραμμα πρὸς διάφορα ἐπίσημα ἄτομα, ἤθελον βεβαίως λάβει οἱ ἀ-

ναγνώσται πολύ καθαριώτερον γνῶσιν τῆς μεγαλονοίας, καὶ τῶν ὑψηλῶν προτερημάτων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὸν ἀθάνατον ὁμοῦ πρωταγωνιστὴν μας, ὡς καταιγὶς σφοδροτάτη ἠφάνισεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἡ προδοσία καὶ ἡ πολιτικὴ, οὐχὶ δὲ χριστιανικὴ, τῆς Αὐστρίας καταδρομῆ· τὸ ἱερὸν ὅμως, καὶ οὐράνιον ὑπὲρ πατρίδος φρόνημά του δὲν ἐξηλείφθη, ἀλλὰ μετεδόθη εἰς τὰς καρδίας τῶν ὁμογενῶν του, ἐθέρμανεν αὐτὰς καὶ τὰς ἐκίνησεν ἐν προσφόρῳ καιρῷ εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα· μυριάδες τῷ ὄντι, ὡς προεῤῥέθη, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἀλλ' εἰ μεταγενέστεροι παρεπόμενοι εἰς τὰ παραδείγματα τῶν, ἐπικαλούμενοι καὶ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἐπραγματοποίησαν ἐνθέρμως τὰς ἱεράς συμβουλὰς τῶν.

Ἐθυσιάσθη μὲν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1797 ἔτος, φέρων ἡλικίαν μόλις τριάκοντα πέντε ἐτῶν, ἀλλ' ἔμειναν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συνεισφέρων καὶ ὁμογενῶν του ἐντετυπωμένα καὶ ζωηρὰ τὰ παραδείγματα του, αἱ θεῖαι συμβουλαὶ του, τὰ ἐνθουσιαστικὰ ἄσματά του, ἅπερ ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἐνθύμησιν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐκφρασθείσης προφητείας του, διότι κατὰ μὲν τὸ 1812 παραγκωνίσαντες τὴν ὑπομονὴν, ἀνακαλέσαντες τὴν ἐνθύμησιν, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν ἀξανομένης ἐπιθυμίας τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐσχημάτισαν μετὰ δεκαπενταετίαν δευτέραν ἑταιρείαν· κατὰ δὲ τὸ 1821 ἀνέλαβον ἀποφασιστικῶς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἄδοντες ὁμοθυμαδὸν τὸν θούριον ὕμνον.

» Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν 'στὰ στενὰ,
μονάχοι σὰν λιουτάρια, 'στὰς ράχαις 'στὰ βουνά ;

» κάλλιο ἔναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῇ

παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακῆ· κτλ.

Ὁ φίλος μου Κ. Ἀσώπιος πρὸ πολλοῦ ἀναγνούς ἔντινι γερμανικῷ συγγράμματι τὸ κατωτέρω ἐξάστιχον, ἰδὼν δ' αὐτὸ προσφεύς καὶ ἀναγκαῖον πρὸς γνῶσιν τῶν ὁμογενῶν, μ' ἐσυμβούλευσε νὰ τὸ καταχωρίσω ἐνταῦθα. Τοιαύτας τῶ ὄντι εὐεργεσίας καὶ ὑψηλὰς ἰδέας τῶν φιλελλήνων ἀλλοεθνῶν ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα ἐν βαθεῖα εὐγνωμοσυνῇ.

Εἰς τὸν Ῥήγαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
ἀπολωλότας·

ἐπιτύμβιον ὑπὸ Εἰρηναίου Θεϊρσίου·

Οὔτοι ἐλευθερίην θηρώμενοι ἀγλαόμορφον,

Εὐρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον·

Χαίρετε θηρευταὶ κοιμῶμενοι, εἰσόκεν ἠώς

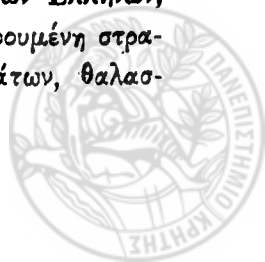
Ἐλθῆ ἀπ' Ὀλύμπου λαμπὰδ' ἀνισχομένη.

Καὶ τότε' ἐγειρόμενοι πολίων βρόμφορρυμενίων,

Δαίμονες εἰς ἄγραν σπεύδεται' ἀλεξίκακον.

Ἐνταῦθα κρίνω ἀρμόδιον τὴν ἐπομένην παρατήρησίν μου.

Ὁ μὲν Ῥήγας, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιτυχῶς τὰ ὑπὲρ πατρίδος κινήματά του, κατέπεισε τὸν μέγαν Ναπολέοντα νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴκοσι χιλιάδων στρατὸν, στρατὸν γεγυμνασμένον, ἀτρόμητον, φιλελεύθερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων δεόμενον. Τοιαύτη σημαντικὴ δύναμις εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ συσσωματωθεῖσα μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ἀναμφιβόλως ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος· ἀλλὰ, δυστυχῶς, προδοθεῖσα, ἀπέτυχεν· ἡ δὲ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὶ ἀπροφυλάκτως διοργανισθεῖσα, στερουμένη στρατοῦ, ὄπλων, τροφῶν, πλεμεφοδίων, χρημάτων, θαλασ-

σίων δυνάμεων, άλλοεθνοῦς ἐπικουρίας, κατατρεχομένη δὲ μάλιστα, καὶ προδομένη εἰς τὸν Σουλτάνον ὑπὸ τινων ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, ἐπέτυχε.

Πρὸς περισσοτέραν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ῥηθείσης διαγωγῆς τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καταχωρίζεται τὸ ἐπόμενον, καὶ εἰσέτι ἀνέκδοτον. Δύο περιηγηταὶ Ἄγγλοι ἀποβάντες κατὰ τὸ 1822 ἔτος εἰς τὸ φρούριον Ῥινιάσσης (α) χάριν περιεργείας, ἣ πολιτικοῦ, πιθανόν, σκοποῦ, ἐγνωρίσθησαν μὲ τὸν φρούραρχον Πεβραϊδόν, μετὰ δὲ δίωρον σχεδὸν συνομιλίαν ἐπαπαρονήθη ὁ φρούραρχος διὰ τὴν ἀπροσδόκητον διαγωγὴν τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων· « ἔχετε δίκαιον, ἀπεκρίθησαν, νὰ παραπονήσθε, σὰς λέγομεν δὲ πρὸς τούτοις ὡς βέβαιον, ἴσως δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰσέτι ἄγνωστον, ὅτι, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐπέθετο εἰς τὰς συνεχεῖς συμβουλάς, καὶ ἐρεθισμοὺς Εὐρωπαίων τινῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀναμφιβόλως ἠθέλετε πάθει καὶ ὑμεῖς, ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ἄλῃ Πασᾶς· ἀλλ' ὁ θεὸς σὰς ἔσωσε· διατηρήσατε ὁμῶς τὴν ἔνωσιν καὶ ἀνδρίαν σας, καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἀξιωθῆτε ἐπὶ τέλους τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπαθείας· » ταῦτα εἰπόντες, χαρίσαντες καὶ τέσσαρες σάκκους πλήρεις παξιμαδίου, καὶ δώδεκα βαυκάλια οἴνοπνεύματος εἰς τὸν φρούραρχον ἀπέπλευσαν.

Περαίνω ἤδη τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα μὲ τὸν ἐξῆς ἐπίλογον.

Θεῖος ἄραγε προορισμὸς, ἢ ἀνθρώπινος παραλογισμὸς

(α) Καὶ ἀλλαχοῦ εἶρηται ὅτι τὸ φρούριον Ῥινιάσσης κεῖται μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Πάργας ἐπὶ τινος λόφου, ἐν ταῖς ὑψηλείαις τοῦ ὁμοίου ὑπῆρχεν ἡ πόλις Ἑλάτρευα, καὶ Ἑλάτρευα ὑπὸ Στράβωνος λεγομένη.

ἀνέτρεψε τὰ πρῶτα, καὶ διεύθυνε τὰ δεύτερα ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων σχέδια ; Ἀφ' οὗ τὰ δεύτερα, φυσικῶς ἀδύνατα ὄντα, δυνατὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀλιγοπίστους ὁ θεὸς ἐποίησε, δυνάμεθα πλέον νὰ φανῶμεν ὀλιγοπίστοι εἰς τὰ προσεχῆ μέλλοντα ; Μήτοι ὁ Παντοδύναμος ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἐν δέκατον τῶν λατρευτῶν του, τὰ δὲ ἑννέα δέκατα ν' ἀφήσῃ ὑπὸ ζυγόν ; ἄπαγε τῆς βλασφημίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφίνω νὰ λύσωσιν ἄλλοι γνώσεις ἀκριβεστέρας ἔχοντες τῶν τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἐγὼ δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἐρευνήσω τὰ κατ' ἐμὲ ἀνεξερευνήτα στηρίξω τὴν πεποίθησίν μου ἐπὶ τὸ θεῖον ῥητόν· «ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο.»

Ὅφειλω ἐπὶ τέλους νὰ παρακαλέσω τοὺς ὁμογενεῖς ἀναγνώστας, κυρίως δὲ τοὺς πεπαιδευμένους, νὰ μὲ συγχωρήσωσιν εἴπερ ἀνωμάλως ἐξέθηκα τὴν βιογραφίαν, μεταχειρισθεὶς ἐξ ἀγνοίας τὰ πρωθύστερα, ὑστερόπρωτα, ἢ ἀκυρολεξίας, ἢ ἀσυνταξίας, ἢ φράσιν ἀπάδουσαν πρὸς τὴν συνήθη ἦτο, νομίζω, φυσικῶς δύσκολον, ἵνα μὴ εἴπω ἀδύνατον, εἰς ἑνὸς κεφαλὴν πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν διδαχθέντος τὴν ἀρχαίαν γλῶσσάν του, μὴ μελετήσαντος αὐτὴν ἕκτοτε κατὰ συνέχειαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀναπαύσει, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐφορμήσαντος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς κινδυνώδη καὶ πολυχρόνιον πάλην ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, νὰ μεῖνῃ ὑγιὲς τὸ μνημονικὸν τῆς τότε μαθήσεώς του.

Πεπεισμένος λοιπὸν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ συμπάθειαν τῶν ὁμογενῶν μου ὑποσημειοῦμαι

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ

Π Β Ρ Ι

ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

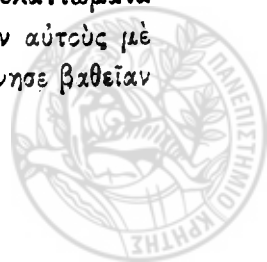
Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες, νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μνημονεύουσι μὲ σέβας πολλάκις ἐκ παραδόσεως τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροκλήρου Κοσμά, συνεχέστερον δὲ ἀκούει τις τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἥπειρον, ὅπου ἐν γένει εὐφημοῦσι τὸν ἄνδρα ὡς ἄγιον καὶ προφητικόν. Ὁ σκοπός μου ἐνταῦθα δὲν ἀποβλέπει νὰ περιγράψω προγνωστικὰς καὶ ἀτομικὰς προβήσεις τοῦ Ἱεροκλήρου, τὰς ὁποίας σήμερον οἱ πλεῖστοι μὲ αὐξήσιν καὶ παραλογίαν λέγουσι καὶ πιστεύουσι, ἀλλὰ νὰ κοινοποιήσω τὸ οὐσιῶδες καὶ ὑψηλὸν αἶσθημά του, ὑπὲρ οὗ ἐσυγχινήθη, καὶ ὑπὲρ οὗ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, ὡς ἐκ τῶν ῥηθησομένων λόγων του γνωσθήσεται.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς (α) ὦν ἐκ φύσει φιλομαθής, ἔχων δὲ κλίσιν πρὸς τὸ μοναδικὸν σχῆμα, καὶ μὴ δυνάμενος ἢ μὴ εὐαρεστούμενος, πιθανόν, ν' ἀπολαύσῃ τὸ ποθούμενον εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἀφωσιώθη εἰς τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, ἐνδυσθεὶς πρῶτον τὸ καλογηρικὸν σχῆμα. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐσχολάρχει εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ σοφὸς Εὐγένιος ὁ Κερκυραῖος, τοῦ ὁποίου ἀκροατὴς, ὡς ἠκούσαμεν, ἐχρημάτισε καὶ ὁ Κοσμάς. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν

(α) Ἡ Πατρίς του ὑπῆρχε τὸ χωρίον Μονοδένδρι, ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον Ἀπόκορον, καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μεσολογγίου

όμας μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κοσμᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἔθνους τῶν καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμόν, συνεφώνησεν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων, ὅθεν ἔδραμεν ἕκαστος νὰ εὕρῃ θέσιν κατάλληλον καὶ ἰσχυρὰν πρὸς βοήθειαν τῆς Πατρίδος, ἀρχιερατικὴν δηλαδὴ καὶ διδασκαλικήν· ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς ομάδος (ἧς τὸν ἀριθμὸν ἀγνοῶ) ἐξ ἰσχυρῶν διεβιάσθησαν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, οἱ μὲν δύο ὑπῆρχον διδάσκαλοι, ὁ Ἰ. Πέτζαρης καὶ ὁ Γ. Τρικκεὺς, οὗς καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ῥήγα ἀνέφερον, ὁ δὲ τρίτος ὑπῆρχεν Ἀρχιερεὺς, Διονύσιος καλούμενος, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμῶνος, οὗς καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισα, οἱ δὲ ἄλλοι δύο κατεῖχον θέσεις Ἀρχιερατικὰς ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ μὲν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Καστορίας, ὁ δὲ εἰς τὴν τῆς Καμπανίας. Μέλος τῆς ἀνωτέρου ομάδος ὑπῆρχε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεροκλήρυξ ἅγιος Κοσμᾶς, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συνεταίρους του νὰ γένη Ἱεροκλήρυξ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, διὰ νὰ φανῇ ἱκανὸς εἰς τὸ θεῖον αὐτὸ ἔργον, τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσωσι δύο τοῦλάχιστον ἔτη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅπως μελετήσῃ ἀκριβῶς τὰς ἁγίας γραφάς. Τοῦτο ὠφέλησε τὰ μέγιστα εἰς τὸ ἔθνος, διότι καὶ ὁ Κοσμᾶς ἐφωτίσθη, καὶ αἱ ἱερὰ διδασκαλίαι του ὡς θεόπνευστοι ὑπὸ τῶν συνεταίρων του Ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων ἐπεκυροῦντο εἰς τὸ ἔθνος. Εἰσελθὼν λοιπὸν εἰς Θεσσαλίαν, καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν συνεταίρων τὰ ἐλαττώματα καὶ ἀμαρτήματα τῶν ὁμογενῶν του, ἤλεγξεν αὐτοὺς μετὸς ἐπιτηδειότητά καὶ πειθῶ, ὥστ' ἐπροξένησε βλαδίαν

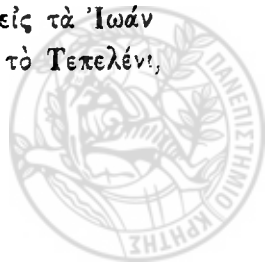
ἐντύπωσιν καὶ φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ. Ὁ πολυ-
τελής ἱματισμὸς τῶν γυναικῶν. τὰ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἐπὶ
τοῦ στήθους αὐτῶν πολυάριθμα καὶ πολυειδῆ χρυσάρ-
γυρα νομίσματα ἠρέθισαν τὸν Ἱεροκλήρυκα νὰ τ' ἀποδείξῃ
διὰ τῆς θείας γραφῆς ὡς πηγὴν ψυχικῆς καὶ σωματικῆς
διαφορᾶς· πεισθεῖσαι δὲ αἱ γυναῖκες τὰ κατήργησαν ἀ-
νυπερθέτως, ἐπειδὴ ὑπέλχον τὴν διδασχὴν αὐτοῦ ὡς θεῖαν
ἐντολήν.

Διασπαρεῖσα ἡ φήμη τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ εἰς τὰ ἐνδό-
τερα τῆς Ἑλλάδος προξένησε θαυμασμὸν καὶ ἄκραν ἐ-
πιθυμίαν εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας. τίς δηλαδὴ πρώτη ἐξ
αὐτῶν νὰ δεχθῇ καὶ ἀκούσῃ τῆς Ἱερᾶς διδασχᾶς του· ὅθεν
ἐξήρχοντο ἄπιντες σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, νέοι καὶ γέ-
ροντες εἰς προὔπαντησιν, ἀσπαζόμενοι εὐσεβᾶτως τὰς
χεῖρας, τὰ πενιχρὰ ἱμάτια καὶ τοὺς πόδας του· ὁ δὲ Ἱερο-
κλήρυξ, ὅταν ἔβλεπε πολὺν λαὸν ἐκ διαφόρων χωρίων συνη-
θροισμένον καὶ παρακολουθοῦντα, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐ-
τὸν ἀπὸ τὸν κόπον, ἑαυτὸν δὲ ἀπὸ τὴν εἰς ἕκαστον χω-
ρίον ἐπίσκεψιν, ἐτίθετο εἰς τι εὐρὺ πεδῖον καὶ ἐδίδασκεν
αὐτὸν ἐπὶ δυοῖ καὶ τρισὶν ἡμέραις· οὕτω δὴ περιφερό-
μενος ἔφθασεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Σουλίου, καὶ ἐπομένως
εἰς τὴν Πάργαν, ἣ δὲ Πάργα διετέλει τότε ὑπὸ τὴν Ἀ-
ριστοκρατίαν τῶν Ἐνετῶν. Ἰδὼν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὑπὲρ
τοὺς δέκα ἱεροὺς ναοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, κα-
τοίκους δὲ μόλις τεσσάρων χιλιάδων ψυχᾶς, πεπεισμένος
ὅτι ἀναπνέει ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἀπεφάσισε νὰ ἐκ-
φρασθῇ ἐντονώτερα καὶ σοβαρώτερα ἐνταῦθα, ἢ εἰς τὸ Ὀ-
θωμανικὸν Κράτος. Ἰδοὺ δὲ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς δι-
δασχῆς του, τὸ ὁποῖον πρᾶ διαφόρων γερόντων Παργίων
πολλάκις ἐκ συμφώνου ἐπληροφορήθημεν.

« Εὐλογημένοι χριστιανοί, αἱ πολλαὶ ἐκκλησίαι οὔτε διατηροῦν, οὔτε ἐνισχύουν τὴν πίστιν μας ὅσον καὶ ὅπως δεῖ, εἰμὲν οἱ εἰς τὸν Θεὸν πιστεύοντες δὲν εἶναι φωτισμένοι ὑπὸ τε τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἀγίων γραφῶν· ἡ πίστις μας δὲν ἐστερεώθη ἀπὸ ἀμαθεῖς ἀγίους, ἀλλὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀγίων, οἵτινες καὶ τὰς ἀγίας γραφὰς ἀκριβῶς μᾶς ἐξήγησαν, καὶ διὰ θεοπνεύστων λόγων ἀρκούντως μᾶς ἐφώτισαν· σήμερον ὁμως, ἔνεκα τῶν ἐξ ἀμαρτιῶν μας συμπεσουσῶν δεινῶν περιστάσεων, λείπουσιν, ἢ τοῦλάχιστον εἰσὶ σπκνιώτατοι τοιοῦτοι σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, ὅπως διατηρήσωσιν ἀνεπηρεάστους τοὺς ὀρθοδόξους ὁμογενεῖς μας· διότι πῶς δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀβλαβὲς τὸ ἔθνος μας κατὰ τε τὴν θρησκείαν καὶ ἐλευθερίαν, ὅποταν ὁ ἱερός αὐτοῦ κληρὸς ἀγνοῇ κατὰ δυστυχίαν τῶν ἀγίων γραφῶν τὴν ἐξήγησιν, ἣτις ἐστὶ τὸ φῶς καὶ ἡ στερέωσις τῆς πίστεως; Ὅταν ἓνας ποιμὴν δὲν γνωρίζῃ τὸ θρεπτικὸν χόρτον διὰ τὸ ποίμνιόν του, δὲν θεραπεύῃ τὰ τυχόντα πλῆθη του, δὲν προφυλάττῃ αὐτὰ ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ κλέπτας, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ διὰ πολὺν καιρὸν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον; λοιπὸν, τέκνα μου Πάργιοι, πρὸς διαφύλαξιν τῆς πίστεως, καὶ ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος, φροντίσατε νὰ συστήσητε ἀνυπερθέτως σχολεῖον Ἑλληνικόν, δι' οὗ γινώσκονται τὰ τέκνα ὑμῶν ἅπερ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε. »

Ἡ σοφὴ παραίνεσις τοῦ Ἱεροκλήρουκ ἠρέθισε τοὺς Παργίους νὰ συστήσωσι σχολεῖον, ὡς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη, αὐτὸς δὲ ἐξακολουθῶν τὸ ἔργον του, διερχόμενος ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλοῦ ἀριθμῶν ἀνδρῶν γυναικοπαίδων, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα· ἐξεληθὼν δὲ ἐκεῖθεν διευθύνθη πρὸς τὸ Τεπελένι,

πλησίον τοῦ ὁποίου ἐδίδασκε τοὺς λαοὺς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ. Ἰδοῦσα ἡ μήτηρ τοῦ Βελῆ Βεΐ (α) ἀπὸ ἄνωθεν τοῦ φρουρίου, ἠρώτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀσυνειθίστου ἐκείνης συνάξεως τοῦ λαοῦ· μαθοῦσα δὲ ὅτι ἀσκητὴς τις χριστιανὸς διδάσκει τοὺς ὁμοπίστους του, ἔκραξεν ἀμέσως τὸν υἱὸν τῆς Βελῆν καὶ τὸν διέταξε νὰ ψῆσῃ ἐν ἀρνίον, καὶ δύο κολλούραις ψωμί καὶ νὰ ὑπάγῃ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθος, νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀσκητὴν χάριν φιλοξενίας, νὰ τὸν ἐρωτήσῃ δὲ συγχρόνως, ἐπειδὴ ὁ Κουρτ Πασᾶς τοῦ Βερατίου τὸν ἔκραξε πολλακίς νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν, αὐτὸς δὲ ὑποπτευόμενος κίνδυνον ζωῆς δὲν ὑπήκουσεν, ἐὰν δύναται νὰ δώσῃ ἤδη τὰ πιστὰ εἰς αὐτὸν, ἢ ν' ἀποφύγῃ τὴν συνέντευξίν του· ὁ δὲ ἅγιος Κοσμάς ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθη ὅτι δύναται νὰ ὑπάγῃ ἀφόβως πρὸς τὸν Κουρτ Πασᾶν, ὅστις θέλει τὸν δεχθῆ φιλικῶς, καὶ ἀφήσει μεθ' ἡμέρας ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια· πρὸς τούτοις τῷ εἶτε τὰ ἐξῆς· α) Σὺ, Βεΐ, μετ' ὀλίγον καιρὸν θὰ γένης Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, καὶ αὐθέντης ὅλης τῆς Ρούμελης, καὶ μ' ἓνα λόγον μεγάλος ἄνθρωπος. Οἱ προφητικοὶ οὗτοι λόγοι ἐχαροποίησαν σφόδρα τὸν Βεΐν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄντι ἐπραγματοποιήθησαν ἐπομένως κατὰ τὴν προφητείαν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὸ Βεράτι, ἐδῶ ὁμῶς παύει πλέον τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον, ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους τῶν Ἑβραίων α) διότι καταργηθεῖσης, ὡς προεῖρηται, ὑπ' αὐτοῦ τῆς πολυτελείας τῶν χριστιανῶν, ἔμειναν πλέον καὶ τὰ χρυσογαῖτανοσειρίτια τῶν Ἑβραίων ἀπώλητα· β) ὅσαι ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ ἐγίνοντο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ὁ ἄ-

(α) Τοῦ μεταταῦτα περιβοήτου Ἀλῆ Πασᾶ.

γιος Κοσμάς τὰς μετέθεσε τὸ σάββατον, διατηρήσας, κατὰ τὸν κανονισμόν, τὴν ἀργίαν τῆς Κυριακῆς· ὅθεν οἱ Ἑβραῖοι δι' ἀδράς χρηματοδοτήσεως πρὸς τὸν Πασᾶν τοῦ Βερατίου ἐξετέλεσαν τὸν φθονερὸν σκοπὸν των, διότι ἔπεμψε τρεῖς στρατιώτας, οἵτινες ἐφόνευσαν τὸν Ἱεροκῆρυκα διδάσκοντα ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, παρὰ τὸ χωρίον Κωλυκόνταση καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βοοῦσα πλησίον τοῦ Βερατίου.

Μετὰ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη μάχην συγχροτήσας ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ. Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος Κούρτ Πασᾶ, ἐκυρίευσε τὴν ἐπικράτειάν του. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ Βεράτι ἠρώτησε νὰ μάθῃ ποῦ κεῖται ὁ τάφος τοῦ ἀγίου Κοσμά, καὶ μαθὼν διέταξεν ἀμέσως νὰ ἐγερθῇ ναὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐπροίκισε δ' ἐπομένως αὐτὸν μὲ ἱκανὰς γαίας καὶ ἐν χωρίῳ, τὴν δὲ κάραν του λαβὼν ὁ ἴδιος καὶ εἰς χρυσαργυρᾶν θήκην καταθέσας παρέδωκε τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Βασιλικῇ, ἣτις διετήρει αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν εἰκόνων προσφέρουσα τὸ αὐτὸ σέβας.

Ἀνοίξας μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ Α. Πασᾶς τὴν χρυσαργυροθήκην τοῦ Ἀγίου Κοσμά, καὶ θεωρῶν ἀσκαρδαμυκτὴν κάραν του, παρόντων καὶ ἄλλων, εἶπε τὰ ἐξῆς· « ὦ ἀγία κεφαλή, τὰ ὅσα μοι εἶπες εἰς τὸ Τεπαλένι ὅλα μοι τὰ ἔδωκεν ὁ Θεός· ἀληθινὰ εἶσαι ἅγιος καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν σταλμένος, λυποῦμαι ὅμως πολὺ, διότι δὲν ἐνθυμήθηκα νὰ σὲ ἐρωτήσω τότε καὶ ποῖον τέλος μέλλω νὰ λάβω·

Τοιοῦτον μαρτυρικὸν τέλος ἔλαβεν ὁ Ἅγιος Κοσμάς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν τὸν ἐλάνθανεν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι οἱ ἀγῶνές του ἔφερον μέγα ὄφελος εἰς τὸ ἔθνος· ὁ αἰ-

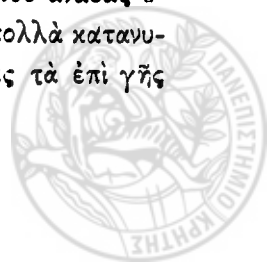
διμος Α. Ψαλίδας διδάσκαλος ὦν Ἰωαννίνων ἐσέβητο τὸν ἅγιον Κοσμᾶν ὡς τὸν πρῶτον καὶ μέγαν εὐεργέτην τοῦ Ἔθνους, διότι ἡ θεία καὶ ἀποτελεσματικὴ διδαχὴ του οὐ μόνον τὴν κακοθθειαν, δεισιδαιμονίαν, πολυτέλειαν, καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἐλαττώματα τῶν ὁμογενῶν κατήργησεν, ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ οὐσιωδέστερον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς σύστασις καὶ ἐπομένως αὐξήσις τῶν ἀπανταχοῦ σχολείων, ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τῶν σχολείων βλέπει φανερὰ, καὶ ἐκ τῆς Ἱστορίας πληροφωρεῖται ὁ Ἕλλην πόσον ὠφελήθη, καὶ πόσον ἐτι ὠφελήσεται ἡ Πατρις, εἰμὲν στηρίζει πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ σοφίας. Μανθάνω δὲ παρὰ τοῦ φίλου μου Κ. Ἀσωπίου ὅτι καὶ ἄλλο κελὸν χρεωστεῖται εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα οὐκ ὀλίγα δηλ. τοῦ Ζαγορίου χωρία, τούτου προτροπῆ καὶ διδασκαλίας, ἀφήσαντα τὴν μέχρι τότε λαλουμένην βλαχικὴν γλῶσσαν, ἔλαβον κατὰ μικρὸν τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς σήμερον ἔχουσι. Τοῦτο εἶναι γενικὴ ἐν Ἠπειρῷ παράδοσις.

Πρὸ εἰκοσι δὲ σχεδὸν ἐτῶν τῆς ἐξόδου τοῦ Ἱεροκλήρουκος Ἀγίου Κοσμᾶ, ἕτερός τις Ἱερομόναχος (οὗ τινος τοῦνομα ἀγνοῶ), γέννημα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Κωμοπόλειος Τυρνόβου, ἀπελθὼν ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας εἰς τὴν περίφημον Μονὴν τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ἐνεδύθη τὸ μοναδικὸν σχῆμα. Διατρίψας δὲ ἐκεῖ ἱκανὰ ἔτη διωρίσθη, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, νὰ διαβιβασθῆ εἰς τὴν Θεσσαλονικτὴν καὶ συνεχῆ τὰ ἐλέη καὶ ἀφιερῶματα τῶν χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς του. Ἐνταῦθα διατρίβων ἤκουσεν ὅτι ὀλεθρία πανώλης καταμαστίζει τὴν Πατρίδα του, εἰδήμων δὲ ὦν τῆς ἀρχαϊκῆς διαλέκτου, ἀκριβεῖς γνώσεις ἔχων τῶν

μωαμεθανικῶν νόμων καὶ ἐθίμων αὐτῶν, ἀπεφάσισε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς πανώλους πολ- λούς συμπατριώτας του, ἀπολέσῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου ὅσους πλειοτέρους Τούρκους κατοίκους τῆς Πατρίδος του δυ- νηθῆ· ἐκδυθεὶς λοιπὸν τὰ καλογηρικὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυ- θεὶς τὰ δερβίσιμα, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Τύρναβον, ὅπου ἐ- φρόντισεν ἀμέσως νὰ εὔρῃ σεβάσμιόν τινα καὶ γέροντα Ἱε- ρέα, καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ τὰ ἐξῆς· « Σεβασμιώ- τατέ μοι Πάτερ καὶ συμπατριῶτα, ἰδοὺ ἀσπάζομαι καὶ ὀρκίζομαι εἰς τὸν τίμιον σταυρὸν (ὃν ἐξέβαλεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κόλπου του) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μας διὰ νὰ μὲ πιστεύσῃς ὅτι εἶμαι χριστιανὸς ὀρθόδοξος, συμπατριώτης σου καὶ υἱὸς τοῦ δεῖνα, ἦλθον δὲ μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ὠφελήσω τοὺς ἀδελφούς μου συμπατριώτας, καὶ βλάβω ὅσον δυνηθῶ τοὺς Ἀγαρηνοὺς, ὀρκισθῆτι δὲ καὶ σὺ εἰς τὸν ἴδιον τίμιον σταυρὸν ὅτι ἐνεργήσεις καὶ φυλάξεις μυστικὰ ὅσα σοὶ εἶπα καὶ μέλλω νὰ σ' εἶπω· ὅθεν ὕπαγε ἤδη νὰ παρακινήσῃς ὅλους τοὺς σημαντικωτέρους συμπατριώτας μας νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ὁμοίως καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἀπέλθωσι μακρὰν τῆς πό- λεως, προφυλαττόμενοι ἀπὸ πάσης ἀλληλομιξίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μολυσμοῦ τῆς νόσου· ὅ,τι δὲ ἐγὼ σκο- πεύω νὰ πράξω ἔπειτα πρὸς βλάβην τῶν Τούρκων κρίνω περιττὸν νὰ σᾶς τὸ εἶπω, ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον τὸ μυνθά- νετε καὶ βλέπετε. »

Περαιωθείσης τῆς ὁμιλίας, ὁ μὲν γέρων Ἱερεὺς ἔ- σπευσε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν συμβουλήν τοῦ δερβίση, ἣν καὶ προθύμως ἐξετέλεσεν, ὁ δὲ συμπατριώτης του ἀναβάς ἐ- πί τι τσαμίον χαμηλὸν ἐξεφώνησε λόγον πολλὰ κατανου- κτικὸν, διηγούμενος μετὰ συντριβῆς καρδίας τὰ ἐπὶ γῆς

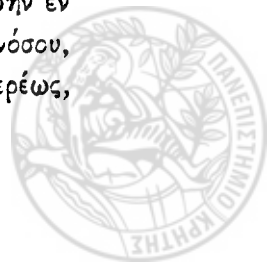

καὶ ἐν οὐρανῷ μεγάλη θαύματα τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διδαχῇ, συνδραμόντων ὄλων σχεδὸν τῶν κατοίκων Τούρκων, ἐξέφρασε μὲ ἔκπληξιν, καὶ ὡς ἐκ θείας δῆθεν ἀποκαλύψεως μεμυημένος νέον θαῦμα, καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς εἰσέτι ἄγνωστον, καὶ ἰδοῦ·

«Πιστοὶ καὶ ἀδελφοὶ Μωαμεθανοὶ, τοῖς εἶπεν, ἀκούσατε μέγα θαῦμα. Αἱ θύραι τοῦ Παραδείσου, ἀνοιγοκλείουσαι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τόσα ζαμάνια (αἰῶνας), ἔπαθαν μικρὰν βλάβην, ἐπρόσταξε λοιπὸν ὁ Θεὸς μερικοὺς ἀγγέλους νὰ τὰς μερεμετήσουν (ἐπισκευάσουν), ἐπὶ δὲ τοὺς ἀγγέλους διώρισε Βεχίλην (ἐπιστάτην) τὸν μέγαν προφήτην μας Μωάμεθ, οὗτος δὲ, μεριμνῶν πάντοτε περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους του, ἀνήγγειλεν ἀοράτως ὅτι ὅσοι Μουσουλμάνοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔμβουν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅσον ἀμαρτωλοὶ καὶ ἂν ᾖναι, τώρα ἡμποροῦν νὰ ἔμβουν ἐλεύθερα καὶ ἀνεξέταστα, ἐπειδὴ λείπουν οἱ χριταὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπὸ τὰς θύρας· μακάριος λοιπὸν καὶ καλότυχος ὅστις ἀποθάνῃ τώρα, διότι, ὡς προεῖπα, ἐμβαίνει ἀνεξετάστως εἰς τὸν Παράδεισον.»

Τοιαύτην σοφιστικὴν καὶ δυσκατάληπτον διδαχὴν τοῦ δερβίση ἀκούσαντες οἱ Ὀθωμανοὶ, προληπτικοὶ καὶ δεισιδαίμονες ὄντες, ἐδέχθησαν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἐντολὰς τοῦ μεγάλου προφήτου ἐκφρασθείσας δι' αὐτοῦ, ὥστε ἀδιαφοροῦντες πλέον περὶ τῆς προσυλάξεως τῆς ζωῆς των συνεμιγνύοντο ἀδιαφόρως μετὰ τῶν μεμολυσμένων, καὶ οὕτως ἀπέθνησκον ἄπειροι, ὥστε ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν οἰκογενειῶν μόλις ἐσώθησαν πεντήχοντα.

Ὁ δὲ δερβίσης μετὰ δεκαπέντε ἡμερῶν διατριβὴν ἐν Τυρνόβῳ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἀπὸ τῆς ὀλεθρίου νόσου, συνομιλήσας ἐκ δευτέρου μετὰ τοῦ προμνησθέντος Ἱερέως,

καὶ παραγγείλας αὐτῷ νὰ φυλάξῃ μυστικὸν τὸ γεγονός εἰς μόνον δὲ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσσης νὰ τὸ ἐξομολογηθῇ, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς ἓν δημόσιον κατάστημα παρὰ τὴν ὁδὸν κείμενον καὶ **Κα ρ α λ ῆ Δ ε ρ β ἔ ν ι** καλούμενον (α) ἐκάθισε νὰ ξεκουρασθῇ. Ἐκεῖ ὑπῆρχον τρεῖς ὠπλισμένοι Ἕλληνες καὶ φύλακες τοῦ καταστήματος, οἵτινες ἰδόντες τὸν δερβίσην, καὶ νομίσαντες ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, εἶπον ἀλλήλοις, « ὦ τί καλὸν κυνήγι μᾶς ἦλθεν εἰς χεῖρας, ἃς τὸν ρίψωμεν τὸν διάβολον εἰς τὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ αὐτοὶ παρακινοῦν τοὺς Τούρκους νὰ τυραννοῦν καὶ σφάζουν τοὺς χριστιανούς. » Ταῦτα ἀκούσας, καὶ ἐνατενίσας πρὸς αὐτοὺς ὁ δερβίσης εἶπε· « Παλληκάρια τίνος Καπετάνου εἰσθε, καὶ ποῦ εὐρίσκεται ὁ Καπετάνος σας ; ἡμεῖς εἴμεθα, ἀπεκρίθη εἰς ἓξ αὐτῶν, παλληκάρια τοῦ Καπετάν Δέλα, ὁ δὲ Καπετάνος μας ἐδῶ πλησίον εἶναι καθήμενος ὑποκάτω εἰς ἓν δένδρον μαζῆ με τ' ἄλλα παλληκάρια.—φέρετε, σᾶς παρακαλῶ, καὶ ἐμένα ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἀνταμώσω.—μάλιστα ἀπεκρίθησαν· παρουσιασθεῖς λοιπὸν μετὰ σύντομον συνομιλίαν παρεκάλεσε τὸν **Κ. Δέλαν** νὰ συνέλθωσιν ἀμφοτέροι εἰς μυστικὴν συνομιλίαν, ἐν ἣ ὠμολόγησεν ἑαυτὸν χριστιανὸν ὀρθόδοξον, πρὸς περισσοτέραν δὲ βεβιαίωσιν ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ποιήσας ἠσπᾶσθη αὐτὸν, ἐπομένως ἤρξατο νὰ ἐξιστορῇ λεπτομερῶς τὴν κταγωγὴν του, τὴν Μονὴν του καὶ τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Πατρίδα ἀφίξεώς του.

(α) Οὕτω καὶ ἤδη καλεῖται μόλις ἀπέχον ὀκτῶ ὥρας τοῦ Τυρνόβου.

Ταῦτα ἰδὼν καὶ ἀκούσας ὁ Κ. Δέλας, κλίνας τὴν κεφαλὴν του καὶ δραξάμενος τῆς δεξιᾶς του ἠσπάσθη αὐτὴν μετὰ δακρύων χαρᾶς εἰπών • Πάτερ ἅγιε, εὐλόγησόν με, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας μου· μείνε παρακαλῶ ἀπόψε μετ' ἐμοῦ διὰ νὰ μὲ διδάξης καὶ συμβουλευῆς ὅσα δὲν ἤξεύρω, αὔριον δὲ τὸ πρῶτὸ θέλω σὲ συνοδεύσει μὲ τρία παλληκάρια μου ἕως τὸν λιμένα τοῦ Λιτοχώρου, ὅπου ὑπάρχουσι πλοῖα ἐκπλέοντα καθημέραν εἰς Θεσσαλονικίην.— Εὐχὰριστηθεὶς ὁ δερβίσης εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δέλα τὸν ἐσυμβούλευσεν ἐπὶ τέλος νὰ φυλάξῃ μυστικῶς τὰ ὅσα τῶ ἐξίστόρησε, δύναται δὲ εἰς μόνον τὸν ἀρχιερέα τῆς ἐπαρχίας καὶ πνευματικόν του νὰ τὰ ἐξομολογήθῃ.

Βεβαίως ὅσον ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος τοῦ καλογήρου ἀφ' ἐνός ἐστὶ πρὸς καταστροφὴν τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του, τόσο ἀξιοκατάκριτος ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸν τρόπον ὃν μετεχειρίσθη. Ἄλλ' ἀναλογιζόμενοι τὰς περιστάσεις, τὰ ἔθνη καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τότε, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἀφόρητον τῆς τουρκικῆς τυραννίας, θέλομεν δικαίως πληρέστατα τὸν ἐν λόγῳ καλόγηρον διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκδικήσεως, πρόσθετος δὲ ὅτι καὶ πεπολιτισμένα ἔθνη πολλάκις, καίπερ μὴ στερούμενα προσφόρων μέσων, μετεχειρίσθησαν τοιαῦτα δυσάρεστα στρατηγήματα.

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

